

Energimyndighetens titel på projektet – svenska Planering för en hållbar energiomställning. Urbana och regionala planeringens roll för att främja energi innovationer	
Energimyndighetens titel på projektet – engelska Planning for a sustainable energy transition. The role of urban and regional planning in promoting energy innovations	
Universitet/högskola/företag Linköpings universitet	Avdelning/institution Tema – teknik och social förändring
Adress Campus Valla, 581 83 Linköping	
Namn på projektledare Kristina Trygg	
Namn på ev övriga projektdeltagare Harald Rohracher Karin Skill, Mosen Farhangi, Hilda Wenander, Nike Stadler	
Nyckelord: 5-7 st Strategisk samhällsplanering, energiinnovationer, planeringsverktyg, planerare, digitalisering, hållbar utveckling	

Förord

Projektet är finansierat av i huvudsak av Energimyndigheten (88 %) och resterande av Linköpings universitet. Vi är mycket tacksamma för det stöd vi har fått för att kunna genomföra detta spännande och utmanande projekt.

Vi vill tacka att alla som på ett eller annat sätt bidragit till projektet, särskilt till de som har ställt upp att delta i intervjuer, svarat på enkäten och deltagit i olika workshops.

Projektet har haft en referensgrupp som träffats kontinuerligt under projektets gång. Dessa möten har inneburit mycket värdefulla diskussioner om stort och smått och där har också projektets mer generella betydelse lyfts fram. Det har varit särskilt givande att diskutera utformning av frågeställningar och tentativa slutsatser under projektets gång. Vi vill tacka referensgruppens medlemmar för deras stora engagemang. Delar av referensgruppens meddelar har också träffats under konferenser och haft akademiskt utbyte mellan varandra. I referensgruppen ingick Brita Hermelin på Linköpings universitet, Susanne Stenbacka på Uppsala universitet, Karin Bäfver på Trafik Göteborg, Joakim Kärnberg, Linköpings kommun, Thomas Berker, NTNU i Trondheim, Ulrik Jørgensen, Center of Design, Innovation and Sustainable Transitions, Aalborg University, Michael Ornetzeder, Institute of Technology Assessment of the Austrian Academy of Sciences, Wien. Vi referensgruppsmötena deltog även forskarna.

Linköping 30 september 2021
Kristina Trygg

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Summary	2
Inledning/Bakgrund	3
Hållbar energiomställning – varför då?	4
Genomförande	7
Resultat	14
Resultat från enkätundersökningen.....	14
Hur effektiva är planeringsverktyg, rutiner och strategier i kommuner?	21
Samordning för en hållbar samhällsomställning	26
Resultat av intervjuundersökningen.....	29
Resultat av dokumentstudier.....	30
Strategidokument Skellefteå.....	31
Strategidokument Helsingborg	34
Resultat av workshops	39
Diskussion.....	44
Publikationslista.....	45
Referenser, källor.....	47
Kommunala plandokument.....	48
Bilagor	51

Sammanfattning

Projektet ger ny kunskap om de angreppssätt, verktyg och strategier som används av svenska kommuner och regioner i omställningen mot ett mer hållbart samhälle. Det handlar om att skapa bättre kunskap om hur urban och regional planering kan vara en viktig del i utvecklingen för en hållbar energiomställning och därmed möjliggöra att svenska städer och regioner uppnår de svenska klimat- och miljömålen. Projektet har haft som mål att utvärdera och kartlägga aktuella praktiker och strategier inom samhällsplanering där ett tydligt fokus har varit på nya energiteknologiers påverkan. Projektet visar vilken roll planeraren har i denna omställningsprocess där planerare ofta har en blygsam syn på sin egen roll och har svårt att omsätta sin kunskap i praktiken. På så sätt har projektets resultat lett till en ökad förståelse för de planeringsverktyg som redan finns och behovet av att ha en gemensam samsyn om vad målet för planeringen är för att på så sätt kunna omsätta kunskapen i praktiken. Det finns ett stort behov av samordning och ledning av de planeringsverktyg som redan finns. Där strategisk samhällsplanering har kommit att spela en allt mer avgörande roll för hur kommunerna lyckas. Resultatet visar också att mängden strategier i svenska städer och regioner är en utmaning i sig och behövs en tydligare samordning för att nå den gemensamma visionen. Planeringsverktygen kan om de används strategiskt vara en väg framåt mot en hållbar energiomställning i städer och regioner

Summary

The project provides new knowledge about the planning tools, routines and strategies used by Swedish municipalities and regions for a sustainable transition.

This project discusses how urban and regional planning can play an important part of the development for a sustainable energy transition. This will in the end enable Swedish cities and regions to achieve the Swedish climate and environmental goals. The aim with the project has been to evaluate and map current practices and strategies in urban and regional planning with a focus on the impact of new energy technologies. The project demonstrates the importance of the role of the planner in this transition. The results illustrate the planners modest view of their own role and how they struggle to implement their knowledge into practice. In this way, the results of the project have increased the understanding of the use of the planning tools and the importance to have a common consensus when planning. There is a great need for coordination and management of the planning tools used today. Strategic urban and regional planning has come to play an increasingly crucial role in how municipalities succeed in the sustainable transition. The results also show that the amount of strategies in Swedish cities and regions is a challenge in itself and the need for coordination and collaborations and aiming for the same sustainable vision. Here, the planning tools and strategies can be a way forward towards a sustainable energy transition in cities and regions.

Inledning/Bakgrund

Många av våra infrastruktursystem inom energi och transport är idag i förändring, inte minst när det kommer till utmaningar som rör klimatförändringar, digitalisering och behovet av en omställning mot ett mer hållbart samhälle. Nya teknologier och service inom energi, transport och den byggda miljön förväntas förändra städerna de kommande årtiondena. En central förändring är den digitalisering som sker just nu i våra städer. Planeringen av våra städer spelar en viktig roll för att minska energianvändningen (Energimyndigheten 2016). För att det ska ske krävs en omställningsförmåga för att skapa hållbara sociotekniska förändringsprocesser, samt kapacitet för urban och regional styrning. Nya teknologier som påverkar planeringen av städer såsom autonoma bilar, mobilitet som service, nya trafikledningssystem, nya former av koppling mellan transport, el-system och energilagring genom el-bilar har potentiellt en stor betydelse för samhällsplanering som handlar om att upprätthålla och förbättra det sociala livet i städer och regioner och där beslut ofta har tidshorisonter på 30–50 år (se ex. Björk et al., 2012). De ovan nämnda teknologierna har inte bara en stor påverkan på den rumsliga organiseringen av våra städer och regioner (såsom trafikflöden och mobilitet, tätheten i bostadsområden, lokal förnybar energiproduktion, nya infrastrukturlösningar osv.) utan de påverka också den sociala strukturen - hur vi rör oss i samhället, hur vi kommunicerar, hur vi använder och producerar energi. Det i sin tur påverkar också andra sociala frågor som genusroller, social segregation och demokratiskt deltagande. Dessa nya teknologier kommer inte effektivt bidra till ett mer hållbart och klimatvänligt samhälle om de inte är aktivt inbäddade i systemiska, socio-tekniska förändringsprocesser som också omfattar nya sociala praktiker (ex. i hushåll), nya typer av service och företagsmodeller, nya aktörer (ex. nya förmedlingsorganisationer) och nya institutioner, regleringar och administrativa procedurer. Ny teknik kan också klimatpåverka och uppnå det

svenska långsiktiga målet om att inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären 2045 där ett tydligt exempel är elektrifieringen av samhället.

Klimatlagen som trädde i kraft 2018 lägger ansvar på nuvarande och framtida regeringar att föra en politik som utgår från klimatmålen och att regelbundet rapportera om utvecklingen. En central utgångspunkt för klimatlagen är att klimatpolitiska och budgetpolitiska mål ska ges förutsättningar att samverka med varandra. Klimatlagen anger också att regeringen vart fjärde år ska ta fram en klimatpolitisk handlingsplan (proposition, 2019). Det klimatpolitiska ramverket från 2017 strävar efter att bidra till att Sverige lever upp till åtagandena i Parisavtalet från 2015 om att inte överskrida 1,5 graders temperaturökning. Implementeringen av politiken ska ske på lokal nivå i kommuner och städer.

Medan mycket fokus ligger på möjligheterna till innovation för att lösa klimatproblemen uppmärksammar vissa att vi behöver hantera wicked problems (se Alford & Head, 2017), och våga prata om problem, inte minst svårhanterbara målkonflikter mellan exempelvis inkludering och deltagande å ena sidan och till exempel minskade privatbilstransporter å den andra.

Hållbar energiomställning – varför då?

En hållbar energiomställning syftar till att kraftigt minska användningen av fossila bränslen i samhället, lokalt och globalt. Det innebär också att energiförsörjningen är resurseffektiv och tillförlitlig. Men för att hantera dagens utmaningar om klimatförändringar och miljöförstöring krävs grundläggande förändringar. Ett exempel är de mål som är uppsatta av staten, regioner, kommuner om att senast till år 2045 uppnå målet med att ställa om samhället till noll nettoutsläpp.

I de fallstudier som vi genomfört i projektet har kommunerna satt upp olika hållbarhetsmål (se tabell 1) i enlighet med nationella och internationella hållbarhetsmål. För att kommunerna ska kunna nå upp till dem behöver det ske genomgripande samhällsförändringar av våra system för transport, produktion, byggd miljö samt energiproduktion och -användning. Dessa förändringar får betydande påverkan på hur vi lever tillsammans, arbetar och rör oss mellan platser. Förändringarna kräver inte bara ambitiösa nationella politiska mål, utan också effektiva lokala instrument för att forma, anpassa och skapa en hållbar energiomställning. Här beskrivs samhällsplanering som ett av de mest effektiva lokala instrumenten för att forma urban och regional utveckling och skapa framtida hållbara städer och regioner. I projektet har vi studerat dessa planeringsverktyg, ofta benäms de som strategier i svenska kommuner. I de genomförda fallstudierna har vi identifierat ett antal planeringsverktyg som vi utvärderat tillsammans med planerare.

Det här projektet utgår från samhällsplanering som teoretisk grund och mer specifik om strategisk planering där urban hållbar utveckling är utgångspunkten. Strategisk planering handlar om att förstå hur administration och/eller policystyrning används för att planera framtidens städer och regioner. Strategisk planering kan förstås som ett ramverk för de förändringar som sker över tid i ett

område och där visioner, agerande och implementeringar skapar en plats (Albrechts, 2006; Healey, 2007).

Planering i Sverige kännetecknas av det kommunala planmonopolet som är en av de viktigaste förutsättningarna för det kommunala självstyret i Sverige. Det har gjort att Sverige och kommunerna tillsammans utvecklat ett planeringssystem mot utveckling av samhället där den fysiska infrastrukturen är grunden. Idag ställs höga krav på hållbar utveckling. Samtidigt har planering mer kommit att handla om att vara förberedd på förändringar och förmågan att ställa om efter nya teknologier (Alfredsson & Wiman, 1997), det benämns vanligen som strategisk samhällsplanering idag. En central del av strategisk samhällsplanering är kommuners översiktsplaner där det ska framgå hur kommunen i den fysiska planeringen avser att ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med relevanta regionala mål, planer och program för en hållbar utveckling inom kommunen (PBL, 2010:900). Det finns många olika ideal för hur en hållbar stad ska vara. Det kan handla om att städer ska vara kompakta ("compact city"), genom att minska markanvändning (Bibri et al., 2020; Högström et al., 2018; Lang, 2014; Zimmerman, 2001) eller genom att effektivisera resurserna i städer. Det finns ett antal svenska planeringsmodeller som exempelvis Hammarbymodellen med Hammarby sjöstad i Stockholm och nu mer nyligen Vallastadsmodellen i Linköping. Hammarby modellen från 1990-talet med fokus på hållbarhet. Vallastaden har ett tydligare socialt hållbart perspektiv och där bilen exempelvis får stå tillbaka för gång och cykel. Det är trender som dessa som påverkar urban planering, dessa trender har visat sig vara centrala för hur kommunerna planerar för framtiden. Under senaste året har även 15-minutersstaden, med Paris som förebild diskuterats allt mer flitigt (Se: <https://www.15minutecity.com>).

Utifrån denna bakgrund tar sig forskningsprojektet an dessa utmaningar för att förbättra kapaciteten för samhällsplaneringens praktik och på så sätt integrera och främja hållbara socio-tekniska förändringar på ett mer pro-aktivt sätt med hållbar utveckling i fokus. Det handlar om att studera planerarens roll för att främja ett mer hållbart energisamhälle.

Vi har valt att studera ett antal kommuner mer noggrant i form av fallstudier: Helsingborg, Linköping, Malmö, Skellefteå, Växjö och Åmål (se tabell 1).

Bakgrund kommuner:

Municipality	Befolkning (2020-12-31)	Flyttningsnetto	Högutbildade 2020
Helsingborg	149 280	+1153	26 %
Linköping	164 616	+1106	39 %
Malmö	347 949	+1449	35 %
Skellefteå	73 246	+298	24 %
Växjö	94 859	+308	31 %

Åmål	12 441	-104	17 %
Sweden	10 379 295	+33 581	29 %

Tabell 1 Källa SCB 2020 Befolkning 2020, Fördelning kommun och kön i kombination med utbildningsnivå. Folkmängd i riket, län och kommuner – befolkningsförändringar (SCB.se)

Valet av kommuner gjordes avseende deras proaktiva arbete med hållbarhetsplanering och variationer vad gäller geografiska läge samt befolkningsstorlek (tabell 1). Sveriges har överlag haft en ganska stark nationell befolkningstillväxt de senaste åren vilket har medfört att de flesta städer och regioner har vuxit, i fem av kommunerna i denna studie har en ökande befolkning och städerna är i en expansionsfas. Åmål valdes för att de har en flyttningsnetto som minskar och är också en till befolkningsstorlek liten kommun. Urbaniseringen är stark i Norden, med en hög koncentration av människor och kapital i stadsregioner (Fredricsson & Smas, 2015).

De sex kommunerna skiljer sig åt när det gäller geografiskt läge och demografisk utveckling. Helsingborg ligger i sydvästra Sverige, i Region Skåne. Helsingborg är den åttonde största kommunen i Sverige, med cirka 149 000 invånare i kommunen och cirka 113 000 i staden. Befolkningen ökar. Vision Helsingborg 2035 säger att Helsingborg ska vara en kreativ, levande, gemensam, global och balanserad stad för både människor och företag. - liksom spännande, attraktiva och hållbara. Hållbarhetsmålet är att nettoutsläppen av växthusgaser ska vara noll år 2035 (Helsingborgs kommun, 2010). År 2022 är kommunen värd för H22 City Expo.

Linköping ligger i sydöstra Sverige, i Region Östergötland. Linköping är den femte största kommunen i Sverige med cirka 163 000 invånare, varav 118 850 bor i själva staden. Linköping är en typisk universitetsstad med 18 procent av invånarna mellan 20 och 29 år. Befolkningen ökar. Visionen är att bli en storstadsregion tillsammans med grannkommunen Norrköping. Det främsta hållbarhetsmålet är att bli koldioxidneutral 2025 (Linköpings kommun, 2010).

Malmö kommun ligger i sydvästra Sverige, i Region Skåne. Malmö är den tredje största staden i Sverige. Kommunen har nästan 348 000 invånare, de flesta bor på centrala platser. Malmös befolkning är ung; 48% är under 35 år. Malmö är den snabbast växande staden i Sverige. Stadens mål är att vara en socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbar stad och en attraktiv plats att bo och arbeta i. Malmös främsta hållbarhetsmål är att bli klimatneutral och till år 2030 kommer hela kommunen ska driva 100% förnybar energi (Malmö kommun, 2018).

Skellefteå kommun ligger i nordöstra Sverige, i Region Västerbotten. Skellefteå är en ganska liten men växande kommun med en befolkning på cirka 73 000. Cirka 36 000 bor i de centrala Skellefteå, de har alltså en stor andel av befolkningen på landsbygden. Skellefteå kommun är stor till ytan, vilket innebär utmaningar vid planering. Skellefteå kommun har en positiv anda med stort fokus på affärsutveckling i och med utvecklingen av Nothvolt. Kommunens vision är att

Skellefteå ska vara en attraktiv plats att arbeta och bo i. Hållbarhetsmålet är att vara klimatneutral till 2030 (Skellefteå kommun, 1991).

Växjö kommun ligger i södra delarna av Sverige i Region Kronoberg. Växjö kommun har en befolkningstillväxt. Kommunen har en lång tradition av att arbeta med hållbarhetsfrågor. Den övergripande visionen är att utveckla en plats att bo, leva och verka i för invånare, företag och besökare nu och i framtiden. De har en ambition att bli Sveriges grönaste stad år 2030. Växjö kommun ska vara fossilbränslefritt 2030 (Växjö kommun 2021).

Åmål kommun är beläggen i sydvästra delarna av Sverige. Åmål är till befolkningsmängd en liten kommun. Åmåls vision är att vara den gästvänliga kommunen. Energianvändningen inom Åmåls kommun ska kännetecknas av effektivitet och uthållighet ur ett långsiktigt ekologiskt perspektiv (Åmål kommun 2013). Åmåls kommuns målsättning är att nyttja 100% förnybart bränsle år 2030 inom transport. För byggnader och den tekniska försörjningen till att nyttja 98% förnybart bränsle år 2030 (Åmål kommun 2017).

Projektet har pågått 2018-2021

Projektet har finansierats av Energimyndigheten och Linköpings universitet. Projektet har haft en referensgrupp kopplat till sig.

Genomförande

Projektet är uppdelat i sex olika 'work packages' (WP) som förklaras mer grundligt nedan.

WP 1: Modulen består av en grundläggande litteraturgenomgång om strategisk urban planering och forskning om urban hållbarhetsomställning. Forskargruppen har haft en seminarieserie är olika akademiska texter diskuterats. Den litteraturgenomgången genomfördes av Kristina Trygg. I samband med litteraturöversikten genomfördes 2 explorativa intervjuer i Östergötland (Linköping, Mjölby). Intervjuer genomfördes av projektledare Kristina Trygg och Harald Rohrer. Dessa intervjuer gav oss nya insikter och utifrån dessa valde vi att utveckla en enkät och göra intervjuguide. Vi valde att göra en semistrukturerad intervjuguide för att låta respondenterna styra intervjun och anpassa frågorna efter dem till viss mån.

Deltagande forskare: Kristina Trygg (lektor), Harald Rohrer (Professor)

WP 2: Utifrån WP1 utvecklade vi en enkät, med öppna och stängda frågor som vi skickade ut till samtliga svenska kommuner. Enkäten riktade sig till chefer på kommunala plankontor, såsom planerings/samhällsbyggnadschefer eller motsvarande med god insyn i kommunens planering mot ett hållbart samhällsbyggande. En del mindre kommuner har således samma samhällsbyggnadschef eller motsvarande vilket innebär att enkäten skickades ut till totalt 275 och 103 av dem svarade. Enkäten ville fånga de trender och utmaningar som Sverige står inför och var uppdelad i tre olika delar. Del 1 handlade om bakgrundsinformation. Del 2 Frågor om förändringar kopplat till digitalisering och klimatomställning inom planering. Del 3 – kommunens planeringsverksamhet och samarbeten på nationell, regional och lokal nivå. Utifrån enkäten fick vi värdefull information om läget, kommunernas roll vad gäller förmågan att anpassa planeringen till framväxande hållbara socio-tekniska förändringar inom energi och transportsystem samt förstå planeringsmetodernas svagheter och styrkor. Utifrån enkäten valde vi ut totalt fem kommuner att studera närmare. Dessa kommuner är följande; Helsingborg, Linköping, Malmö, Mjölby, Skellefteå, Växjö. Vi valde även att göra en intervju i Åmål, för att få med en minde till befolkningsstorlek.

I Helsingborg kommun genomfördes totalt fyra intervjuer.

I Linköpings kommun genomfördes totalt fyra intervjuer.

I Malmö kommun genomfördes totalt fem intervjuer.

I Region Skåne genomfördes totalt två intervjuer.

I Mjölby kommun genomfördes totalt tre intervjuer.

I Skellefteå kommun genomfördes totalt nio intervjuer.

I Växjö kommun genomfördes totalt fem intervjuer.

I Åmål kommun genomfördes en intervju.

Deltagande forskare: Kristina Trygg (lektor), Harald Rohrer (Professor)

WP 3: Djupstudier i sex kommuner. Dessa kommuner har arbetat pro-aktivt med hållbarhetsförändringar, sociotekniska förändringar och framtida lösningar på ett innovativt sätt. För att få en referensram har även kommuner med mindre (befolkningsstorlek) valts ut. Syftet var att identifiera rollen och förmågan av urban och regional planering i socio-teknisk hållbar förändring, med fokus på olika transport och energilösningar såsom autonoma bilar, bilpooler, mer decentraliserade energisystem genom lagring, mikroproduktion, mini-grids mm. Både regleringar, strategier och policydokument studeras och vilka hinder och möjligheter som finns. I de sex kommuner där intervjuer genomfördes:

Fallstudie	Antal respondenter	Titel	Avdelning
<i>Helsingborg</i>			
	1	Enhetschef miljöstrategiska avdelningen	Miljöförvaltningen
	2	Planchef	Stadsbyggnadsförvaltningen
	3	enhetschef Översiktsplanering	Stadsbyggnadsförvaltningen
	4	Trafikchef	Stadsbyggnadsförvaltningen
<i>Linköping</i>			
	5	Avdelningschef hållbarhet och miljökommunikation, Plankontoret	Miljö- och stadsbyggnadskontoret
	6	Hållbarhetschef	Tekniska verken
	7	Översiktsplanerare, Översiktsplaneavdelningen, Plankontoret	Miljö- och stadsbyggnadskontoret
	8	Trafikplanerare, Översiktsplaneavdelningen, Plankontoret	Miljö- och stadsbyggnadskontoret
<i>Skellefteå</i>			
	9	miljöstrateg, Fysisk planering, Planavdelningen	Samhällsbyggnadsförvaltningen
	10	chef, projektfunktion för samhällsbyggnad	Samhällsbyggnadsförvaltningen
	11	kommunarkitekt, Fysisk planering, Planavdelningen	Samhällsbyggnadsförvaltningen
	12	Planchef, Fysisk planering, Planavdelningen	Samhällsbyggnadsförvaltningen

	13	Affärsområdeschef infraservice (infrastruktur)	Skellefteå kraft
	14	ansvarig för tillväxt/planering	Northvolt
	15	Utredare	Internationella enheten, samhällsbyggnad?
	16	Kommunchef	
	17	utvecklingsstrateg	Samhällsbyggnadsförvaltning n
<i>Malmö</i>			
	18	energi- och klimatstrateg	Miljöförvaltningen
	19	Miljöbyggstrateg	Strategiavdelningen, stadsbyggnadskontoret
	20	utredningssekreterare	Fastighets- och gatukontoret, stadsutvecklingsavdelningen
	21	utvecklingssamordnade	fastighets- och gatukontoret, inriktningsavdelningen
	22	översiktsplanerare	strategiavdelning stadsbyggnadskontoret
<i>Region Skåne</i>			
	23	Infrastrukturstrateg	Region Skåne
	24	enhetschef regional planering	Region Skåne
<i>Mjölby</i>			
	25	planarkitekt	Planavdelningen, Byggnadskontoret
	26	hållbarhetsstrateg	
	27	Klimat- och energirådgivare	

Åmål			
	28	tf chef plan- och fastighetsenheten	
Växjö			
	29	Kommunchef	
	30	Projektutvecklare	
	31	Miljösamordnare	Stadsbyggnadskontoret
	32	Projektkoordinator hållbar transportplanering	Trafik och gatuavdelningen
	33	Chef för strategi och omvärldsrelationer	Växjö Energi

Intervjuerna har genomförts för att få en djupare förståelse för de olika regionernas förutsättningar och utmaningar. Intervjuerna har haft som syfte att kartlägga innovativa verktyg och strategier som finns i kommunerna. I de flesta kommunerna har även representanter för de kommunala energibolagen intervjuats och i vissa kommuner har även energiföretag intervjuats. I Region Skåne har också intervjuer gjorts.

Intervjuerna är semi-strukturerade och följer en kvalitativ intervjuguide.

I WP3 var det stort fokus på materialinsamling. Där vi även har använt oss av dokumentstudier i de utvalda kommunerna. De visar på möjligheter och brister, idéer, visioner, policys. Vi har genomfört totalt 33 intervjuer i de sex kommunerna (se förteckning ovan). Dokumentstudierna (se förteckning över dokumentanalys under resultatdelen, nedan) och de första kontakterna under WP2 ligger till grund för urval av intervjurespondenter och utformning av intervjuguiden.

Resultatet ger en fördjupad kunskap om hur hållbara kommuner använder planeringen för att anpassa sig till och påverka pågående socio-tekniska förändringar och energiomställningen.

Deltagande forskare: Kristina Trygg (Lektor), Karin Skill (Lektor), Mohsen Farhangi (Post doc), Hilda Wenander (forskarassistent)

WP4: I det här arbetspaketet testas och utvecklas nya planeringsverktyg i samarbete med planerare och andra kommunala aktörer. Två workshopserier, med två workshops i varje serie har anordnats i två kommuner. Utifrån de fallstudier som genomförts i sex kommuner valde vi att göra workshops med: Helsingborg och Skellefteå. Två workshops i vardera kommunen. Vi satte upp syfte till workshops serierna som genomfördes i samarbete och moderering med Crearum

eftersom covid-19 gjorde att de var tvungna att genomföras online. Vi har även genomfört en workshop med ett utbildningsnätverk för samhällsplanerare program i Sverige, även det fick genomföras digitalt på grund av Covid-19 pandemin. Crearum har även här hjälpt till med moderering.

Workshops med kommuner

Frågeställning som leder workshops

Hur ska vi samordna och därmed öka effektiviteten för strategier för att nå vår gemensamma vision (olika beroende på kommun)

Syfte med workshop 1

Syftet med workshopen är att identifiera och utvärdera organiseringen av strategier inom samhällsplanering för en hållbar energiomställning.

Syfte med workshop 2 (fortsättning från workshop 1)

Syftet med workshopen är att förstå samordningen och kommunikationen mellan avdelningar kring strategidokument för att uppnå en hållbar energiomställning.

Nytta

Följande nyttor har identifierats med kunskapen från workshops:

- Stärka arbetet med strategier och policys och skapa ännu bättre förutsättningar
- Effektivare strategi- och planeringsarbete för hållbar energiomställning
- Linköpings universitet utbildar ännu bättre samhällsplanerare genom kandidat- och masterprogram i samhällsplanering
- Underlag för bättre samverkan med politiker för att fatta rätt beslut
- Kontakter, stöd och samarbete mellan LIU och andra kommuner

Upplägg av workshops:

Vi har arbetat efter Crearums Idédiamant®, en forskningsbaserad metodik för kreativ problemlösning i sex steg under workshops. Under workshops fokuserade vi på att identifiera och utvärdera samordningen av strategier för att kunna ta fram en handbok. Vi gav en nulägesanalys av fakta, problem, och goda exempel på workshopen så vi kunde ha kreativ diskussion.

I Skellefteå deltog 9 personer i Workshops serien. I Helsingborg deltog 5 personer i workshopserien. I tilläg deltog tre forskare och en moderator i båda workshops serierna.

Workshop med planeringsnätverk:

Den övergripande målet för workshopen är att identifiera transformativ planeringskompetens på samhällsplaneringsutbildningar.

Syfte

Syftet med workshopen är att följa upp de intervjuer vi gjort med er tidigare under hösten. Den övergripande målet för workshopen är att identifiera transformativ planeringskompetens på samhällsplaneringsutbildningar.

Nytta

- Benchmark mellan utbildningarna, omvärldsanalys
- Identifiera behov och idéer för utveckling av utbildningar tillsammans
- Behovsanalys från arbetsmarknaden (ni får ta del av det som kommer ut av det från kommunerna)

Huvudfrågor, att fundera på inför workshopen:

- Kan vi i samverkan mellan våra program utveckla en strategi för hur samhällsplanering kan bli bättre i att hantera omställningsutmaningar?
- Finns ett behov att utveckla utbildningsmaterial eller moduler som kan användas i olika program?

Underlag till workshop:

kursplaner, utbildningsplaner, eller den kunskap ni själva har om utbildningen.

Följande mall:

- Program
- Övergripande mål för programmet – relaterade till transformativ planering
- En kurs eller inslag i kurser – relaterade till transformativ planering
- Lärandemål/färdigheter/förmågor kopplat till transformativ planering
- Innehåll (teori, metoder, övningar) – upplägget/formen i stort relaterade till transformativ planering
- Verktyg – relaterade till transformativ planering
- Samarbeten internt/externt för att lära ut transformativ planering

Deltagande personer i workshopen var 9 personer, programansvariga för samhällsplanerarprogram på svenska universitet, samt en moderator.

Deltagande forskare: Kristina Trygg (Lektor) Karin Skill (biträdande lektor), Harald Rohrer (Professor), Nike Stadler (forskarassistent)

WP5: Syntes. Rollen som planeringen har för att ta hänsyn till långsiktiga socio-tekniska förändringar och för att skapa bättre förutsättningar till hållbara energiinnovationer. Vidare utvecklas förslag för särskilda strategier och verktyg för att skapa en mer mottaglig planering för framtida socio-tekniska lösningar inom energi och transportsektor.

Deltagande forskare: Kristina Trygg (forskare) Harald Rohrer (forskare) Karin Skill (forskare) Mohsen Farhangi (forskare)

WP6: Spridning av resultat – Målgrupper för kommunikationen är: planerare på offentliga och privata organisationer, andra privata och offentliga intressenter, som exempelvis politiker och tjänstemän involverade i implementering av ny teknik och samhällsplaneringsfrågor, samt forskare inriktade på planering, teknikomställning och smarta städer. Målet med kommunikationen är dels att projektet ska vara känt bland målgrupperna och att resultaten kan användas i framtida urbana och regionala planeringsprocesser som vill skapa bättre förutsättningar för hållbara socio-tekniska förändringar.

Projektet syftar också till spridning inom utbildningen inom akademien. Forskare i projektet är båda involverade i undervisning på samhällsplaneraprogrammet på Linköpings universitet, och även på andra kurser på universitetet såsom i geografi, miljövetarprogrammet, samhälle- och logistiskprogrammet vilket innebär att projektets resultat spridits till studenter. Resultat har presenterats genom workshop med ett nätverk för samhällsplaneraprogram med svenska utbildningsprogram i samhällsplanering.

Spridning av resultatet har också skett genom referensgruppen som är kopplad till projektet.

Resultat kommuniceras framför allt genom de workshops och till forskare genom vetenskapliga artiklar. Projektet har presenterats vid olika konferenser (innan covid-19). Vid Workshops som anordnats i projektet kommunicerades projektets resultat till planerare.

Deltagande forskare: Kristina Trygg (forskare) Harald Rohrer (forskare) Karin Skill (forskare) Mohsen Farhangi (forskare)

Resultat

Resultat från enkätundersökningen

Enkät utskickad till chefer på kommunala plankontor såsom planerings/samhällsbyggnadschefer eller motsvarande med god insyn i kommunens strategiska planering mot en hållbar stadsutveckling. Vi fick en svarsfrekvens på 37,5 % (103 svar av 275 möjliga). En del mindre kommuner har en gemensam samhällsbyggnadschef eller motsvarande. Enkäten har genomförts digitalt via Linköpings universitets enkätverktyg ”survey and report” och enkäten var öppen 28 maj till 20 juni 2019.

De som svarat på enkäten har titeln: Stads/samhällsbyggnadschef/direktörer, plan- eller planeringschef, förvaltningschef, plan- och bygg/exploateringschef.

Enkäten ville fånga de trender och utmaningar som Sverige står inför och var uppdelad i tre olika delar. Jag har valt att redovisa de delar som rör förändringar och utmaningar som vi står inför och vilken förmåga kommunerna anser sig ha för att kunna hantera dem. Där planeringsverktyg för styrande är en central fråga.

Del 1 handlade om bakgrundsinformation.

Del 2 Frågor om förändringar kopplat till digitalisering och klimatomställning inom planering.

Del 3 – kommunens planeringsverksamhet och samarbeten på nationell, regional och lokal nivå. Utifrån enkäten fick vi värdefull information om läget, kommunernas roll vad gäller förmågan att anpassa planeringen till framväxande hållbara socio-tekniska förändringar inom energi och transportsystem samt förstå planeringsmetoders svagheter och styrkor.

I den första delen ville vi se vilka typer av kommuner som svarat på enkäten och delade i de kommuner som svarat utifrån Sveriges kommuner och Regioners (SKR) kommungruppskategorisering. Indelningen består av totalt nio grupper, vilka är fördelade på tre huvudgrupper, där kommunerna grupperats utifrån vissa kriterier som tätortsstorlek, närhet till större tätort och pendlingsmönster. Dataunderlaget är hämtat från SCB:s olika databaser. I den kommungruppsindelning har vi valt att ange den kommun där samhällsbyggnadschefen har sin fasta arbetsplats.

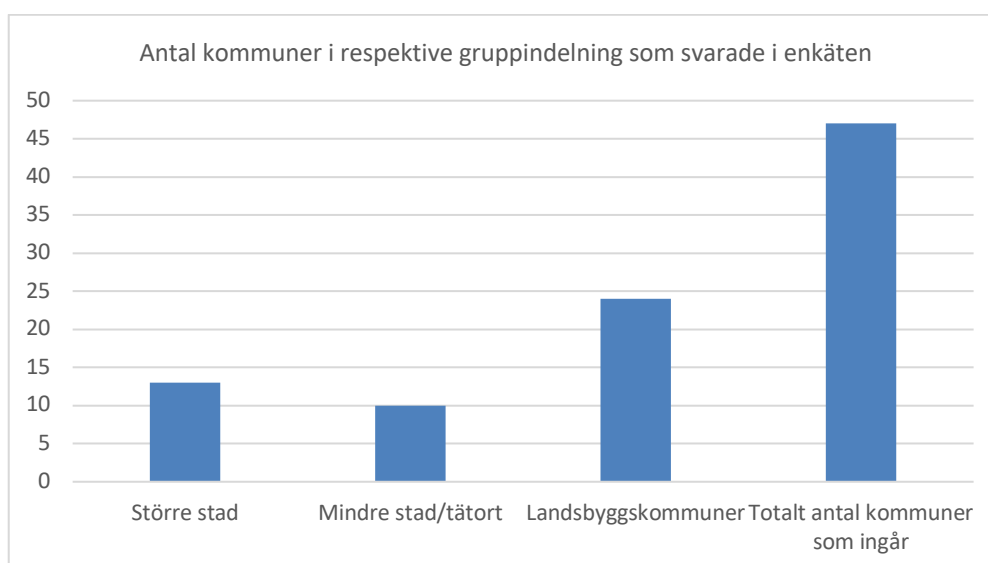
Huvudgrupp	Kommungrupp	Kortdefinition	Antal kommuner totalt	Antal svarande kommuner i antal (procent)
A. Storstäder och storstadsnära kommuner				
	A.1 Storstäder	Minst 200 000 invånare i kommunens största tätort	3	1 (3)
	A2 Pendlingskommun nära storstad	Minst 40 % utpendling till storstad eller storstadsnära kommun	43	11 (26)

B. Större städer och kommuner nära större stad				
	B3. Större stad	Minst 40 000 och mindre än 200 000 invånare i kommunens största tätort	21	13 (62)
	B4. Pendlingskommun nära större stad	Minst 40 % utpendling till större stad	52	16 (31)
	B5. Lågpendlingskommun nära större stad	Mindre än 40 % utpendling till större stad	35	12 (34)
C. Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner				
	C6. Mindre stad/tätort	Minst 15 000 och mindre än 40 000 invånare i kommunens största tätort	29	10
	C7. Pendlingskommun nära mindre stad/tätort	Minst 30 % ut- eller inpendling till mindre stad/tätort	52	17
	C8. Landsbygdskommun	Mindre än 15 000 invånare i kommunens största tätort, lågt pendlingsmönster	40	16
	C9. Landsbygdskommun med besöksnäring	Landsbygdskommun med minst två kriterier för besöksnäring, dvs. antal gästnätter, omsättning inom detaljhandel/hotell/restaurang i	15	8

		förhållande till invånarantalet		
Sverige	Alla kommuner i Sverige		290 (275)	103 (37, 5%)

Tabell 2. Källa SKR. Kommungruppsindelning 2017.

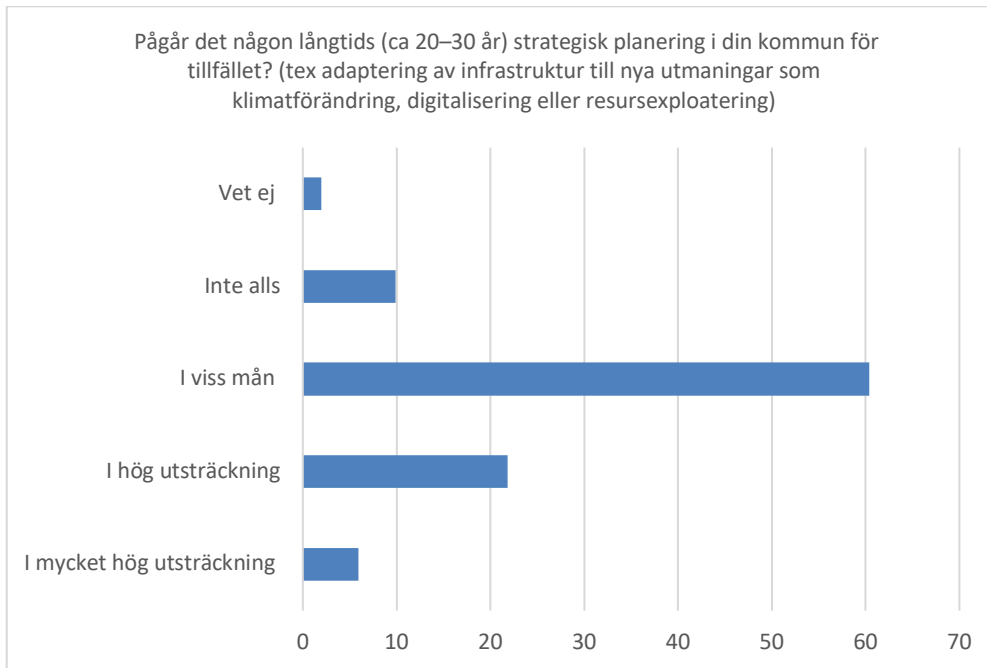
Under resultatdelen har vi valt att redovisa frågorna utifrån alla kommuner och för att ge en mer nyanserad bild av läget har vi valt att redovisa resultatet för större städer (B3), mindre stad/tätort (C6) och Landsbyggskommuner (C8/C9) samt för alla kommuner.

Kan kommunerna hantera utmaningarna som samhället står inför?

Här har jag valt att dela upp de enkätfrågorna som handlar om utmaningar som samhället står inför och redovisa dem utifrån hur kommuner svarat att de arbetar med dessa frågor samt hur de tycker sig kunna hantera omställningsprocesser. Det handlar att förstå hur de tar in ny teknologi, hanterar klimatomställningar, vilken kunskap och expertis de har, det vill säga har de den kapacitet som krävs. Det handlar också om att förstå om de planeringsverktyg som finns idag är tillräckligt effektiva.

När vi tittar på de förändringar som alla svenska kommunerna som svarade på enkäten tror sig stå inför inom de närmsta 20-30 åren så anser de flesta kommuner att det sker i viss mån. Intressant att notera är att endast 6 procent av kommunerna tycker att det sker i mycket högutsträckning.

Om vi delar upp det för att se hur det ser ut inom de olika kommungruppsindelningarna (större stad, mindre stad/tätort och landsbygdskommuner) ser vi att sker pågående strategisk planering i mycket hög och i hög grad i större utsträckning i större städer och där landsbygdskommuner svarar att det inte sker. Det är alltså en stor skillnad mellan större städer och landsbygdskommuner. Det framkom i fritextsvaren att mindre kommuner ansåg att de inte kunde prioritera långsiktig planering, dvs kan inte vara pro-aktiva. Däremot ansåg flera kommuner att klimatanpassning har fått högre prioritet än tidigare. Flera kommuner uppger i fritextsvaren att det har påbörjats ett arbete i kommunen med mer långsiktiga perspektiv.

När vi ställde frågan om huruvida de anser att de har kapaciteten och expertisen för att hantera frågor som rör klimatomställningar och digitalisering inom planering så är det även här så att de flesta anger i viss mån., över 60 %. Även här är noterbart hur få som anser att de har det i mycket hög utsträckning.

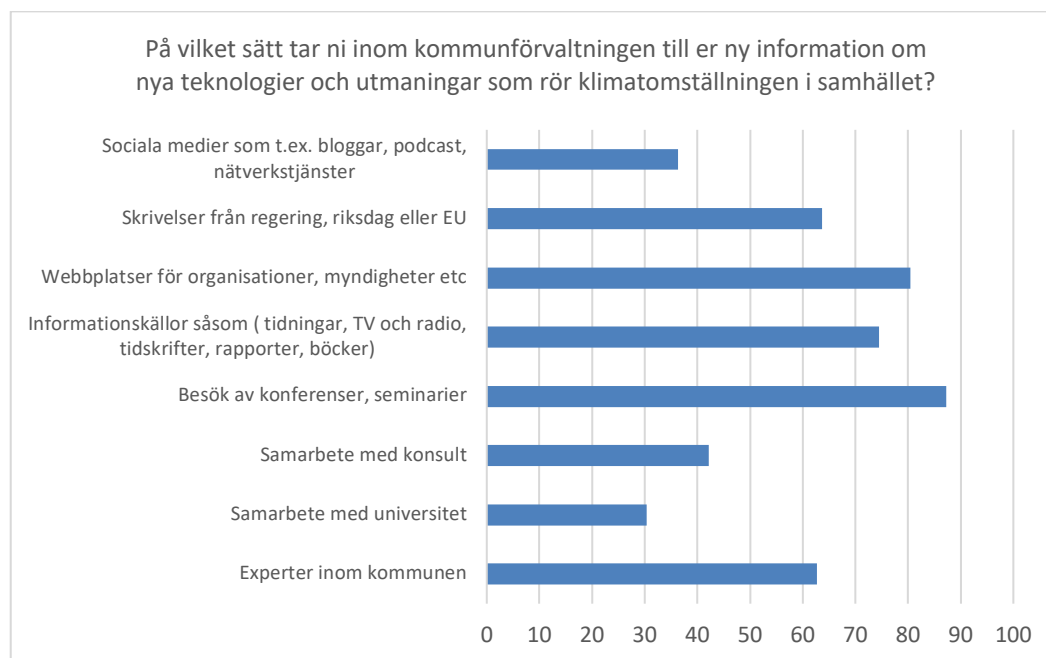

Det som skiljer ut här är att de mindre städerna anser att de ha bättre kapacitet än de större städerna. Vilket är ett intressant svar i sig. Men landsbygdskommunerna anser sig behöva bättre kapacitet och expertis.

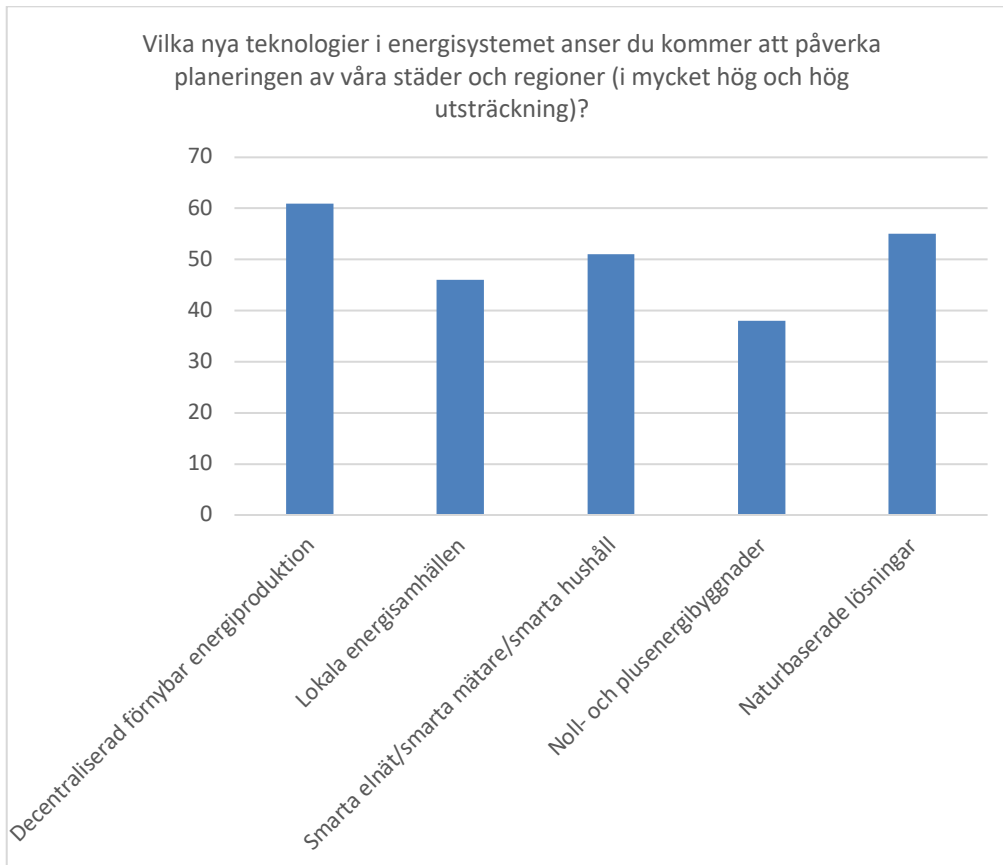

Frågan om expertis är central och därför valde vi att fråga hur de inhämtar sin kunskap, det vill säga ny information som rör klimatomställning och de utmaningar som samhället står inför. Här är intressant att de flesta kommuner

framför allt använder sig av konferenser och seminarier, webbplatser och andra informationskällor såsom tidningar, TV, rapporter, tidskrifter. Det är relativt få som samarbetar med universitet.

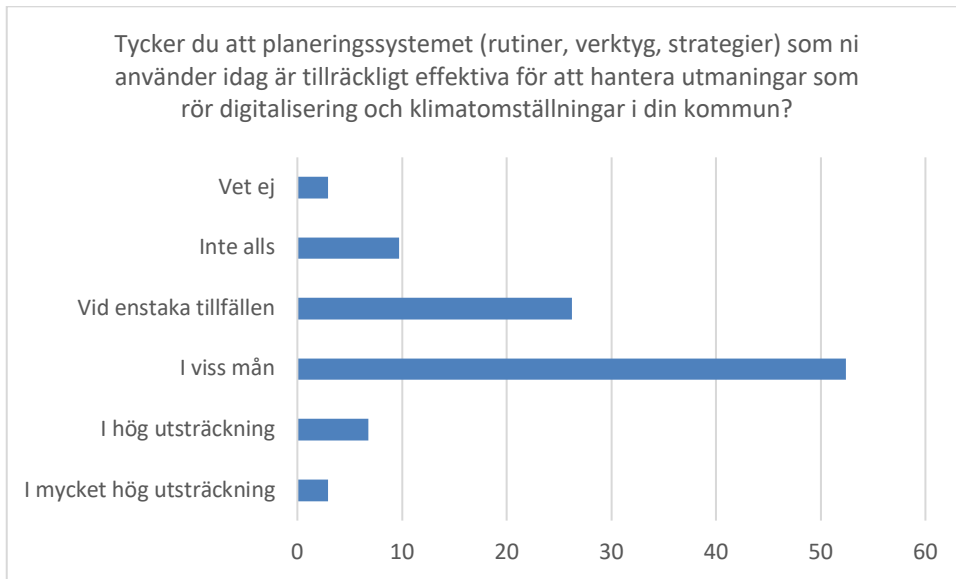
När det gäller vilka teknologier i energisystemet som kommunerna anser kommer att påverka planeringen av våra städer och regioner så är det decentraliserad förnybar energiproduktion (61 %) tätt följt av Naturbaserade lösningar (55 %).

Hur effektiva är planeringsverktyg, rutiner och strategier i kommuner?

Här handlar det om att förstå på vilket sätt olika planeringsverktyg upplevs idag av planerare. Hur de användas och kan användas samt vilka utmaningar och brister det finns.

Även vid en fråga om planerare anser att de planeringsverktyg, de rutiner de har och strategier som används är tillräckligt effektiva för att hantera de utmaningar samhället står inför vad gäller klimatförändringar och digitalisering så svarar 52,4 procent att de har det i viss mån. Endast 3 procent anser att de har det i mycket hög utsträckning. I fritextsvaren framkom att kommuner inte anser att de har tillräcklig kompetens eller resurser och att planeringsverktygen, rutiner och strategier därmed inte är tillräckligt effektiva idag för att hantera de utmaningar samhället står inför. Resultatet visar att det krävs mer resurser, tydligare planeringsverktyg, rutiner och strategier. Mindre kommuner menar att det är svårt att ha experter och där är även resursfrågan mer tydlig. I fritextsvaren framkom också att det är svårt att samordna frågor inom olika områden.

När vi ser dessa kommunkategorier är det relativt små skillnader och de flesta tycker inte att de har tillräckligt effektiva planeringsverktyg, rutiner och strategier. Det är ungefär 10 procent av kommunerna som anser att de har tillräckligt effektiva planeringsverktyg, rutiner och strategier. I fritextsvaren framkommer det att många kommuner anser att de borde arbeta fram bättre rutiner, verktyg och strategier. Det framkommer också att det behövs bättre styrning.

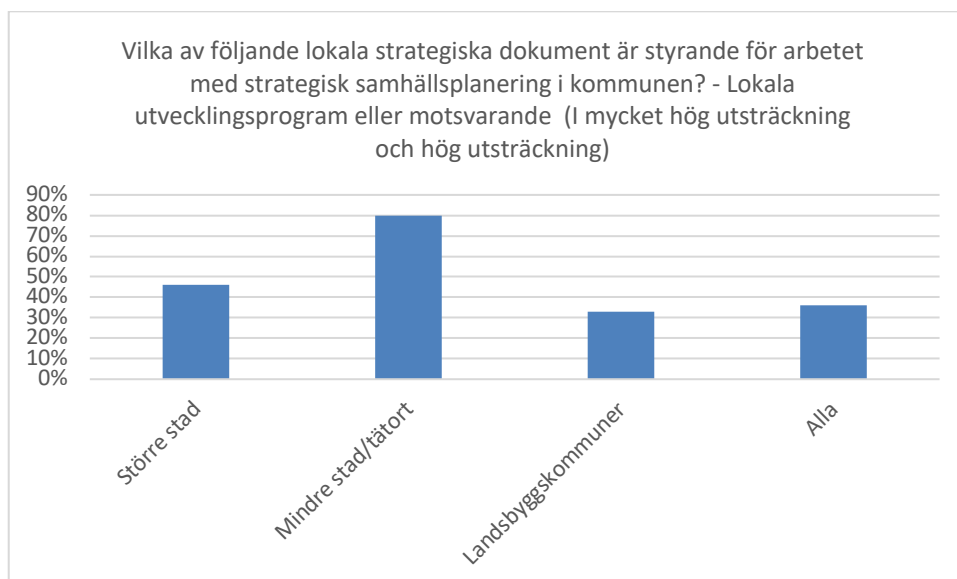

Utifrån vår vilja att förstå vilka planeringsverktyg, rutiner och strategier som är centrala för planerare har vi ställt fråga om specifika planeringsdokument/strategier. Vi har valt att redovisa olika strategiska dokument separat, det vill säga de strategiska planeringsverktygen och strategierna. Frågan ställdes som att försöka förstå hur styrande strategierna är för den strategiska samhällsplaneringen i kommun i mycket hög utsträckning och hög utsträckning.

Det är mindre förvånande att kommunerna anser att deras översiktsplan är det mest effektiva strategiska dokumentet för styrning i mycket hög och i hög utsträckning men det är endast 80 % av landsbygdskommunerna som anser det. I fritextkommentarerna framkommer att en del anser att deras ÖP är för inaktuell och inte uppdaterad. Det framkommer också att det är mindre kommuner tycker den långsiktiga politiska visionen är viktig och att det är svårt att hantera långsiktiga mål när det ändras efter fyra år. Det är också så att flera av de olika strategiska dokumenten som tas upp nedan i vissa kommuner hanteras i ÖP.

Mindre städer använder de lokala utvecklingsprogrammen i högre utsträckningen än både större städer och landsbygdskommuner.

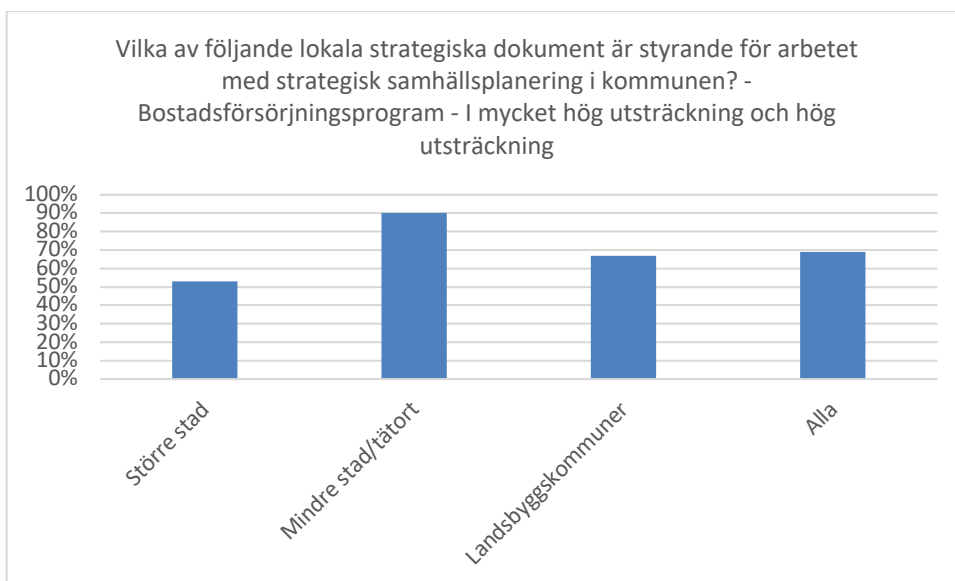
Det är en viss skillnad när det gäller klimatstrategier/energiplan där de större städerna i större utsträckning använder sig av dem som styrande för strategiska planeringen. Värt att notera är också att endast 48 % av kommunerna svarar att de har en aktuell klimatstrategier/energiplan. Vilket är lagstadgat att kommunerna ska ha.

Intressant att notera är att ingen av landsbygdskommunerna anser att samhällsbyggnadsprogram/strategi eller motsvarande är ett styrande dokument medan större städer och mindre städer gör det till relativt stor del.

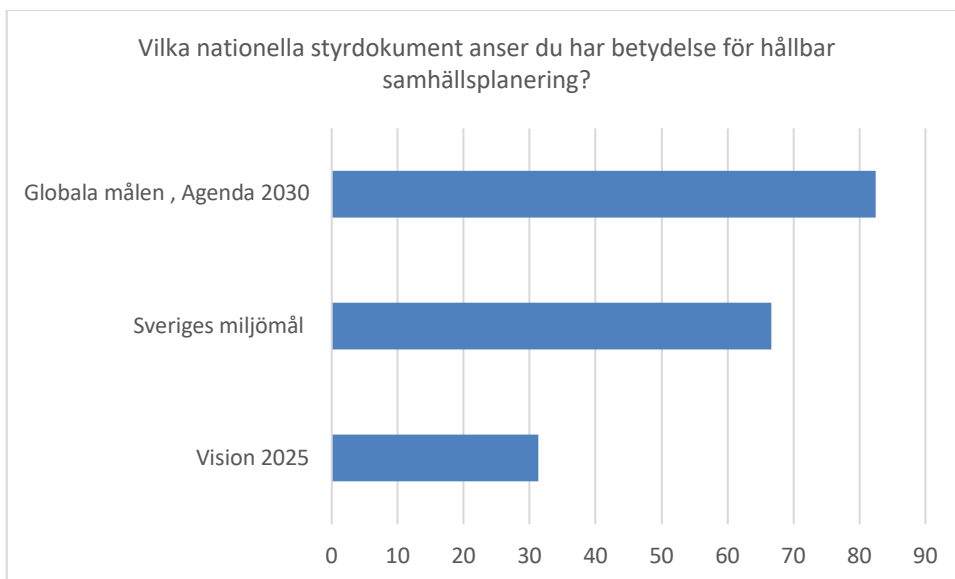
Bostadsförsörjningsprogram används i mycket hög utsträckning och hög utsträckning i alla grupperingar.

Sammantaget ser vi att ÖP sticker ut tillsammans med de visioner och långsiktiga mål som kommunen har satt upp. Ofta beskrivs de i översiktsplanen.

När vi frågade vilka nationella styrdokument som har betydelse för hållbar samhällsplanering uppger övervägande att de globala målen och agenda 2030 är de viktigaste. Resultatet visar att dessa nationella styrdokument är centrala för kommunerna för de kommunala strategierna.

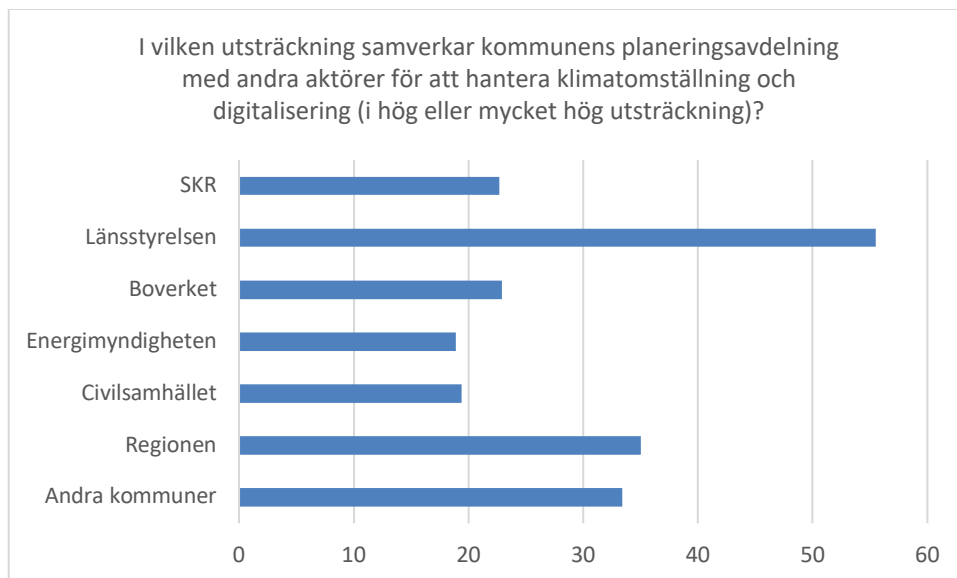
Samordning för en hållbar samhällsomställning

Kommunernas samordning och samarbete kan skildras i en del av enkäten. Det handlar om att förstå vilka myndigheter kommunerna samarbetar med, vilka de tycker ska leda förändringsarbete samt i vilken utsträckning de samverkar och med vilka.

Vi ställde frågan vilka myndigheter som kommunerna anser ska leda utvecklingen mot ett mer hållbart samhälle. Där var det 74,5 procent som ansåg att SKR är den myndighet som framför allt ska leda utvecklingen tätt följt av Regionerna (69 %).

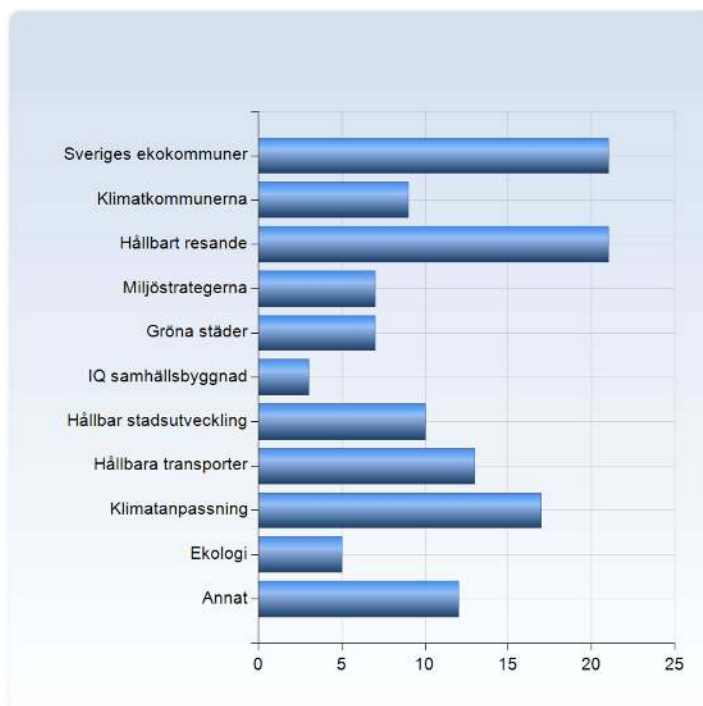
Samarbete har visat sig vara en central del av strategiska samhällsplanering och därför frågade vi kommunerna i vilken utsträckning de samarbetar med andra (utanför kommun koncernen).

När vi ställde frågan om de tycker att det behövs mer samarbeten inom kommun koncernen som rör omställning mot ett mer energieffektivt samhälle framkom att de flesta tycker att det behövs.

Utifrån frågan om att det är viktigt att ingå i nätverk för den strategiska samhällsplaneringen så frågade vi kommunerna om det. Vi frågade om kommunen ingår i något nätverk som rör hållbar samhällsplanering. Det är 21 av kommunerna som ingår i Sveriges ekokommuner (totalt 108 medlemmar) och 21 kommuner är med i nätverk om hållbart resande, det sker vanligen regionsvis.

Resultat av intervjuundersökningen

I relation till översiktsplaneringen finns en avvaktande inställning till nya teknologier och energiinnovationer. Kommunerna ägnar sig åt omvärldsanalys, men det finns en försiktighet i förhållande till framtida investeringar och hur man kan välja ”rätt”. Kommunerna försöker vara proaktiva i omställningen och vill ligga i framkant, men väntar samtidigt in utvecklingen. I Skellefteå finns en tydligare proaktiv hållning där man är drivande i samhällsplaneringen och utvecklingen av nya teknologier. Mjölby som mindre kommun har svårt att vara proaktiv. Planerarna pratar om att vara flexibla i förhållande till framtida behov. Vikten av att skapa plats i planerna i ett tidigt skede för ny infrastruktur betonas, så att det inte kommer in för sent eller ”läggs på” i efterhand. Många planerare reflekterar över att de måste hushålla med marken och att nya teknologier tar upp plats.

Få kommuner jobbar med scenarier där en radikalt annorlunda framtid förekommer. Generellt är utgångspunkten för framtida planering i kommunerna hur samhället utvecklats hittills och det är svårt att tänka i nya banor. I Helsingborg har man dock arbetat med ett hållbart och ett exploateringsdrivet scenario. Det uttrycks en tilltro till översiktsplaneringen som verktyg för långsiktig förändring, vilket ger möjligheter att bryta inlåsnings. Vissa planerare problematiserar samtidigt att översiktsplanens inriktningar lätt försvinner i detaljplanerna och att den inte följs upp i tillräckligt hög utsträckning. Planerarna uttrycker mer oro över att skapa nya inlåsnings än oro över konsekvenserna av dagens inlåsnings.

I kommunernas planeringsarbete finns även utrymme för komplexitet och att reflektera över de val som planläggningen innebär. Det finns en levande diskussion i kommunerna vad som är legitimt att göra, särskilt när olika perspektiv krockar. Men vissa frågor förenklas och nyanser försvinner. Det är svårt att veta hur prioriteringar ska implementeras, hur målkonflikter ska hanteras och om man uppnår det man vill med åtgärder. Många av respondenterna menar att det är svårt att nå uppsatta mål. Ambitionsnivån sänks ibland när man märker att målen är orealistiska eller så försöker man hitta nya sätt för att nå målen. Det finns även exempel på lågt satta mål som är enkla att uppnå eftersom kommunen redan jobbat länge med en viss fråga. Långsiktiga mål ställs mot kortsiktiga mål eller problem som snabbt måste lösas. Målkonflikter mellan nutida mål och inriktningar och framtida visioner omnämns också. I flera kommuner finns exempel på att politiker pekar ut viljeriktningar, men sedan motsätter sig åtgärder för att nå målen. I Mjölby finns till exempel ett mål om minskad bilpendling, men motstånd mot att införa parkeringsavgifter, vilket är den enklaste åtgärden för att nå målet enligt tjänstepersonerna.

I kommunerna verkar politikerna mer och mer få upp ögonen för omställningsfrågor och engagemanget i frågorna ökar. Eftersom politikerna är lyhörda för väljarna menar planerarna att det i vissa fall leder till halvhjärtade kompromisser till fördel för radikalare förslag. Tjänstepersoners förslag för att nå uppsatta mål kan inte vara för progressiva, samtidigt så är det politikerna som får stå till svars om målen inte nås. Det anses mycket viktigt att ha med sig

medborgarna och inte ”tvinga” fram en hållbar stad. Kommunerna jobbar mycket med att hitta incitament för beteendeförändringar både för privatpersoner och näringslivet, t.ex. Linköpingsinitiativet och Helsingborgsavtalet. Det är väldigt lite fokus på åtgärder inriktade på specifika grupper, exempelvis kvinnor, utan det planeras för “alla” invånare. Samråd anses viktiga för att få med olika perspektiv. I kommunerna finns frågetecken kring vad det innebär för planeringen att barnkonventionen nyligen blivit lag.

Kommunerna navigerar komplexa förhållanden mellan styrningsnivåer och det finns frustration gällande samspelet mellan kommunal och statlig nivå. Eftersläpning av statlig policy fördröjer kommunernas omställningsarbete. Det finns även lagstiftning som försvårar kommunernas omställningsarbete, till exempel nämns den borttagna möjligheten att ställa särkrav vid nybyggnation i flera intervjuer. Det finns en uppfattning att den statliga styrningen går långsamt och kommunerna tar egna initiativ för att driva på omställningen. Det finns otaliga verktyg och strategidokument i kommunerna, men många strategier tenderar att bli hyllvärmare. Det är svårt att veta hur strategier förhåller sig till varandra och vad som ska prioriteras. Fyrstegsprincipen och TRAST känner de flesta till och tankesätten från strategierna är integrerade i planläggningen.

Resultat av dokumentstudier

I de två kommuner har vi genomfört en systematisk dokumentanalys. Resultatet av dokumentstudierna redovisas under resultatet från workshops. Förteckning över de dokument som analyserats:

Strategidokument Skellefteå

Strategier och verktyg (årtal)	Projekt och initiativ
<p>Dessa nämns i intervjuerna:</p> <p>Utvecklingsstrategin Skellefteå 2030 (2015)</p> <p>Riktlinjer för hållbart byggande (2018)</p> <p>Träbyggnadsstrategin (2014)</p> <p>Energiplan (2004, 2009?)</p> <p>Miljö och klimatprogrammet (?)</p> <p>Dagvattenstrategin, del 1 och 2 (2014, reviderad 2019)</p> <p>Framtidsscenario</p> <p>Översvämningskartor</p> <p>Ortsanalyser</p> <p>Kommunikation som verktyg i hållbarhetsarbetet</p> <p>Dialog och uppmuntran (tex arkitekttävling)</p> <p>Upphandling</p> <p>”Wood First” Trästad Sverige (2020?)</p> <p>TRAST (2015, utgåva 3)</p> <p>Fyrstegsprincipen (2002)</p> <p>Dokument/strategier/policys kommunens hemsida:</p> <p>Översiktsplanen (1991)</p> <p>Fördjupad översiktsplan centrala staden (2016)</p> <p>Skelleftedalen, 2030, fördjupad översiktsplan för Skellefteå kommun (2020)</p> <p>Trafikprogram inriktningsplanering – bidrag FÖP Skelleftedalen (2020)</p> <p>Trafikplan – åtgärdsplanering för Skelleftedalen 2020-2030 (2020)</p> <p>Vindkraft – tematiskt tillägg till översiktsplanen (2014)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Centrumbildningen Trästruktur Norr • Kulturhuset • Norrbotniabanan • ”Afternoon tea” • Klimatkommunerna • Unicefs barnrättskommun • Hållbart byggande i Norr • Trästad Sverige • Science city • Fossilfria transporter i Norr • Träcentrum norr • Kommun-Invest • Sustainable Skellefteå • Solelsprogrammet • ”Zero-sum”- huset • ”Förlös busstur” • Kommun fri från våld (med Män) • Integrationsprogram (NorthVolt) • Kraftkoll

Miljöprogram (2006) Energiplan (2009 eller 2004?) Riktlinjer för hållbart byggande (2018) Hållbar välfärd 2030 (2018) Åtgärdsprogram för renare stadsluft (2009) Riktlinjer för parkering (2019) Förutsättningar för parkering (2018) Cykelplan (2011) Hastighetsplan (2016) Trafikprogram (2020) Översiktlig översvämningsskartering längs Skellefteälven (2006) Översiktlig klimat- och sårbarhetsanalys – Naturolyckor (Länsstyrelsen Västerbotten) (2011) Rapporter: Trafiksystem (Tyréns) (2015) Trafiksystemlösningar för centrala Skellefteå (Trivektor) (2015) samt (Iterio) (2015)	
---	--

Strategidokument	Vision och mål
FÖP - staden (2010)	<i>Skellefteå – en framsynt och jämställd tillväxtkommun, attraktiv att bo och verka i, med målet att ha 80 000 invånare år 2030</i>
Utvecklingsstrategi Skellefteå 2030 (2015)	<p>Hållbara och varierade livsmiljöer. Målen för detta område är: i) Ännu fler ska trivas, ii) utformat för nästa generation och iii) enklare etablering för alla.</p> <p>Överbryggade avstånd. Målen för detta område är: i) Enkla resor på människors villkor. Insatsområden för detta mål är: "Stadigt ökande gång- och cykeltrafik", "Miljövänlig och tillgänglig busstrafik" och "Enkla och säkra bilresor". Det andra målet är ii) effektivare resor och godstransporter med insatsområden "Intensifierat arbete för Norrbottenabanan," "Offensivt nav för flygtrafik" och "Effektiva och miljövänliga sjötransporter."</p> <p>Mål för kollektivtrafiken. En fördubbling av kollektivtrafikresorna fram till år 2030. Tillgänglig busstrafik. Miljövänlig busstrafik. Bussresorna ska ha tydliga kopplingar till övriga transportslag och bli till bättre val, med avseende både på tid, möjligheter till spontant resande och digitala tjänster</p>
FÖP- Skellefteå 2030	<i>Skellefteå – en framsynt och jämställd tillväxtkommun, attraktiv att bo och verka i, med målet att ha 80 000 invånare år 2030</i>

Miljöprogram	<p>Fyra lokala miljömål: Friskare luft, - Beroendet av olja ska vara brutet till år 2020, främja biobränsleproduktion, kollektivtrafik, återanvändnings- och återvinningsindustrin Leva och bo - Människor ska kunna bo och verka i såväl kust- och skärgårdsregionen som i inlandet och det ska finnas goda möjligheter till ett rörligt friluftsliv i hela kommunen. Samhällsplaneringen ska underlätta för hållbara kommunikationer. Förutsättningar för spontana mötesplatser ska skapas. Minskat buller. Levande vatten, Natur i balans</p>
Energiplan (2004?)	<p>Specifikt skall koldioxidutsläppet år 2010 per capita ha minskat med 8 % i förhållande till 1990 års värden Fossiloberoende till 2025</p>
Riktlinjer för hållbart byggande	<p>Mer specifik är visionen att: i) Allt som byggs inom Skellefteå kommun bidrar till att skapa attraktiva livsmiljöer och goda livsbetingelser för alla. ii) Genom en god planering utvecklas socialt hållbara miljöer, både idag och i framtiden. iii) Genom val av byggprocesser och sunda material är vi resurseffektiva och minskar vår miljö- och klimatpåverkan. Vi blir ett föredöme för omvärlden. ii) Alla investeringar i början av ett byggprojekt bidrar på lång sikt till mervärden för ekonomi, klimat och människans vistelsemiljö</p>
Hållbar välfärd	<p>Skellefteå – en framsynt och jämställd tillväxtkommun, attraktiv att bo och verka i, med målet att ha 80 000 invånare år 2030.</p>
Träbyggnadsstrategin	<p>I Skellefteå väljer vi byggnadsmaterial med låga koldioxidutsläpp och som möter flera miljömål”, ”I Skellefteås ekonomiska kalkyler beaktas också klimatpåverkan när livscykelanalyser görs för olika material”. ”I Skellefteå använder vi trä och andra förnyelsebara byggnadsmaterial som tekniskt och ekonomiskt hållbart kan användas.” ”I Skellefteå stimuleras innovation mot rena teknologier i byggandet.” ”I Skellefteå använder vi miljövänliga alternativ vid beständighetsbehandling av trä.” ”I Skellefteå vill vi att det som byggs ska kunna demonteras på ett hållbart sätt.”</p>
Åtgärdsprogram för renare stadsluft	<p>Målet med åtgärdsprogrammet är att biltrafiken ska minska med 10 % och att antalet resor med kollektivtrafiken ska öka med 60 % från 2009 års nivå. Vidare ska andelen resor med kollektivtrafik ska uppgå till minst 6 % samt gång- och cykeltrafik till minst 44 % av de totala resorna år 2015.</p>
Vindkraft - tematiskt tillägg till översiktsplanen	<p>Målet för tillägget är en ”strukturerad vindkraftsutbyggnad”</p>
Trafikprogram inriktningsplanering - bidrag till FÖP Skellefteå	<p>Ett hållbart transportsystem beskrivs vara den övergripande målsättningen för trafikprogrammet. Fyrstegsprincipen ska vara</p>

	<p>vägledande vid åtgärdsvalsstudier. Eftersom Skellefteå växer planeras ett ökat antal transporter, och andelen hållbara resor behöver öka. Samordnad planering är en förutsättning. Trafikslagen prioriteras i följande ordning:</p> <p>i) Gång ii) Cykel iii) Kollektivtrafik iv) Bil</p>
Trafikplan – åtgärdsplanering för Skellefteå 2020–2030	<p>Öka det hållbara resandet i hela kommunen. Attraktivare och hållbar stadsmiljö Balanserad och god tillgänglighet för samtliga trafikslag Effektivare markanvändning</p>
Cykelplan (2011)	<p>Planen ska bidra till att uppfylla de lokala målen samt till följande mål: Öka andelen cykeltrafik genom att förbättra cyklistens förutsättningar i trafiken. Minska antalet cykelrelaterade personskador. Visa på olika förslag till åtgärder för ett ökat cyklande.</p>

Strategidokument Helsingborg

<p>De strategier, planer och program som sammanställts för workshopen är följande:</p> <p>Översiktsplan för staden (2010) PM Klimatanpassning (2012) Grönstrukturprogram (2014) Trafikprogram (2014) Elbilsstrategi (2015) Dagvattenplan (2015) Livskvalitetsprogrammet (2016) Trafikplan Helsingborg stad (2017) Stadsplan (2017) Cykelplan 2017–2023 (2017) Natur- och kulturmiljöprogram för Helsingborg (2018) Klimat- och energiplan för Helsingborg 2018–2024 (2018) Handlingsplan för att främja delningsekonomi och cirkulär ekonomi i Helsingborg 2020–2024 (2018) Mark- och boendeprogrammet (2019) Regional avfallsplan 2020–2024 (2019) Åtgärdsprogram buller 2019–2023 (2019) Det robusta Helsingborg (2020)</p>
--

Strategidokument	Vision och mål
------------------	----------------

<p>Fördjupad översiktsplan för staden (FÖP) 2010</p>	<p>I översiktsplanen beskrivs kommunens vision för stadens utveckling Helsingborg 2035, kommunens framtidsutmaningar och möjligheter, stadens strategier för framgång, profilområden, utvecklings principer, hur stadens ska byggas, m.m. Även arbetet med att ta fram översiktsplanen beskrivs, med medborgardialoger och en ”levande översiktsplaneprocess”. I bilden nedan beskrivs kortfattat visionen, utmaningarna och strategierna som identifieras i översiktsplanen.</p> <p>Tre profilområden identifieras även, som är viktiga områden som identifierats under den omfattande dialogprocessen. Profilområdena handlar om ”hur Helsingborgs stad ska arbeta med olika frågor för att nå visionen, hantera utmaningarna och verkställa strategierna”. De tre områdena är: Mötesplatser, boendemiljöer och logistik.</p>
<p>Stadsplan, 2017</p>	<p>Stadsplan 2017 är en ändring av översiktsplanen för Helsingborgs centralort som antogs 2017 av kommunfullmäktige. ”Stadsplan 2017 är ett verktyg för att uppfylla vision Helsingborg 2035 och göra det möjligt att skapa en bra vardag med hög livskvalitet för totalt 175 000 kommuninvånare.” För att nå visionen Helsingborg 2035 och göra staden redo för befolkningstillväxten ska staden växa, framförallt genom förtätning. Förtätningen kommer inte ara inkludera nya bostäder utan också grönområden, cykelvägar, skolor m.m. Stadsplanen är en konkretisering av ÖP:n och tar avstamp i de strategier som beskrivs i ÖP, men visar mer detaljerat hur och vilken mark som ska användas. I Stadsplanen beskrivs ”var och med vad vi ska förtäta för att skapa en attraktiv och hållbar stad. Vi beskriver däremot inte när det kommer att hända.” Stadsplanen beskriver planerna för utvecklingen av behoven gällande bostäder, arbetsplatser, offentlig service, kommersiell service och handel, ett hållbart transportsystem, grönska, kultur och fritid samt klimatanpassning. Det senare fokuserar främst på dagvattenhantering och stigande havsnivåer. Mycket av arbetet med planen har utgått från att utveckla eller säkerställa livskvalitet.</p>
<p>Klimat- och energiplan för Helsingborg 2018–2024</p>	<p>I inledningen beskrivs att Helsingborgs kommunkoncern (kommunens förvaltningar och de kommunala bolagen) vill vara drivande och sträva efter ambitiösa mål gällande hållbarhet. För att</p>

	<p>uppnå visionen om att vara en skapande, pulserande, global, gemensam och balanserad stad, för både människor och företag beskrivs att staden måste vara nytänkande och ansvarsfull och att ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter måste beaktas. Det poängteras att utfallet till stor del beror på beteende bland invånare och näringsliv, och att koncernen har som uppgift att skapa förutsättningar för hållbara väl och hållbart beteende. Det beskrivs även att koncernen ibland kommer ha mer ambitiösa mål än de som gjorts på nationell nivå. Planen syftar till att vägleda koncernen men också till att ge inspiration till alla som veckar i staden. I planen beskrivs sex identifierade fokusområden, inom vilka ambitioner och åtgärder föreskrivs. De finns även bilagor med info om tex kopplingen mellan kommunens styrdokument, nationella och internationella mål, fördjupning av åtgärderna m.m. Det beskrivs även varför planen är på en övergripande nivå: ”Av flera anledningar har vi har valt att ta fram en plan med övergripande ambitioner och åtgärder. Det viktiga är att Helsingborg som helhet rör sig i rätt riktning i klimat- och energiarbetet.</p>
Handlingsplan för att främja delningsekonomi och cirkulär ekonomi i Helsingborg 2020–2024	<p>Handlingsplanen bygger på ett initiativ där Helsingborgs Stad tog hjälp från näringslivet för att möta framtidens utmaningar. Människor från olika branscher samlades i reformgrupper som lämnade åtgärdsförslag. En reformgrupp som tittade på klimat föreslog att kommunledningen skulle verka för en cirkulär ekonomi, varpå kommunfullmäktige beslutade om att ge kommunstyrelsen i uppdrag att ta fram handlingsplanen. ”Syftet med handlingsplanen är att Helsingborg ska ligga i framkant när det gäller att dela varor och tjänster och att starta resan på väg till en cirkulär ekonomi. Handlingsplanen sträcker sig fram till 2024 och beskriver åtgärder som pågår eller planeras samt lämpliga utvecklingsprojekt inom de tre områdena som reformgruppen pekat på.” Handlingsplanen inleds med en omvärlds- och trendanalys vartefter åtgärder följer. Åtgärderna är indelade i tre kategorier: ”Åtgärder för att underlätta för invånare att konsumera hållbart och förebygga avfall”, ”Åtgärder för att verka som upphandlare och arbetsgivare” samt ”Åtgärder som utvecklar infrastruktur och system för att hantera avfall och förebygga nedskräpning”.</p>
Grönstrukturprogram	<p>Grönstrukturprogrammet är ett kunskapsunderlag för att med helhetsperspektiv lättare kunna beakta och förbättra gröna värden i den fortsatta stadsutvecklingen i Helsingborgs stad</p>

Natur- och kulturmiljöprogram för Helsingborg	I stadens gemensamma natur- och kulturmiljöprogram beskriver vi värdefull natur och kultur på Helsingborgs landsbygd. Natur- och kulturmiljöprogrammet är indelat i 14 olika dokument. En gemensam introduktion och beskrivningar av 13 delområden på Helsingborgs landsbygd
Dagvattenplan	Syftet med dagvattenplanen är att skapa ett tydligt planerings- och beslutsunderlag, att effektivisera arbetet med dagvattenfrågor samt att säkerställa att hänsyn tas till övergripande förutsättningar och riktlinjer vid varje enskilt beslut
Regional avfallsplan 2020–2024	Den regionala avfallsplanen har tagits fram av kommunerna Helsingborg, Båstad, Ängelholm, Höganäs och Åstorp tillsammans med Nordvästra Skånes Renhållnings AB (NSR AB). Syftet med planen är att ”tillsammans över kommungränser verka för att minska avfallets mängd och farlighet samt styra kommunernas avfallshantering i riktning mot ett hållbart samhälle och en cirkulär ekonomi.” Vidare beskrivs att regionen ska verka för beteendeförändringar ”som förebygger resursslöseri och det avfall som uppstår ska ses som en resurs för att skapa ett cirkulärt samhälle.” Det övergripande målet för regionen är att avfallshanteringen ska prioriteras i enlighet med avfallstrappan, vilket också krävs enligt lagstiftningen på området. Mer specifikt definieras målet såhär: ”Regionen arbetar för att förebygga att avfall uppstår, att mer avfall återanvänds och att det avfall som uppstår återvinns och tas om hand på bästa sätt för att minimera påverkan på hälsa och miljö. Regionen verkar även för att förebygga och minska nedskräpningen.” Planen har fyra målområden som anger kommunernas riktning i avfallsfrågan till 2024
Trafikprogram	Trafikprogrammet samlar och redogör för de strategier som används för att utveckla stadens transportsystem. I programmet beskrivs utmaningarna transportsystemet står inför. I korthet inkluderar detta ett ökat resebehov och en växande stad, en ambition om minskade negativa konsekvenser av trafiksystemet såsom utsläpp, luftföroreningar, buller, trängsel och barriärer och acceptans och förståelse för utvecklingen av transportsystemet. Vidare är en ambition att minska genomfartstrafiken och stärka stadslivet. Trafikprogrammet ska bidra till hållbar utveckling ur ett miljömässigt, socialt och ekonomiskt perspektiv

Trafikplan Helsingborg stad 2017	Trafikplanen är en handlingsplan där de strategier som beskrivs på principiell nivå i trafikprogrammet från 2014 omsätts i åtgärder. Planen grundas på de transportpolitiska målen och stadens vision. (Särskilt stycket ”Allt i Helsingborg görs med social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet i fokus – här är det enkelt att göra kloka val”). I trafikplanen beskrivs stadens rullande trafikplanering, som inkluderar uppföljning av föregående år, uppdateringar av behovskartor m.m.
Cykelplan 2017–2023	Cykelplanen är en del av stadens trafikplan och en del i uppfyllandet av stadens vision om att 2035 vara den skapande, pulserande, gemensamma, globala och balanserade staden för människor och företag. Cykelplanen är en uppföljning för cykelplanen från 2007. Syftet är att ”samla de strategier som staden valt att tillämpa för att utveckla cykelstaden Helsingborg.” Planens långsiktiga mål är att öka cyklandet utan att fler skadas. Under 2017–2023 ska: <ul style="list-style-type: none"> • andelen som cyklar öka från 11 procent år 2013 till 21 procent år 2022 • antalet dödade och skadade cyklister fortlöpande minska. Antalet cyklister mäts genom de fasta cykelmätarna utplacerade i staden. Nio strategier identifieras i planen.
Elbilsstrategi (2015)	Strategin är framtagen av Helsingborgs Stad och ska fungera som plattform och riktning för kommunerna i Skåne Nordväst. Det huvudsakliga syftet är att öka användningen av elbilar och laddhybrider. ”Strategin ska vara ett led i att vara fossiloberoende år 2030 och målet för Skåne Nordväst är att öka antalet elbilar och laddhybrider till år 2020.” Tre strategiska områden pekas ut som ökar användningen av elbilar och laddhybrider.
Åtgärdsprogram buller 2019–2023	Programmet redovisar hur staden planerar arbeta med bullerfrågor de närmaste fem åren samt i ett långsiktigt perspektiv. I åtgärdsprogrammet föreslås åtgärder för att minska bullernivåerna med syfte att skapa hälsosamma miljöer för boende, verksamma och besökare i staden. Åtgärdsprogrammet för 2019-2023 är en fortsättning av det tidigare programmet.
Mark- och boendeprogrammet	Mark- och boendeprogrammet berättar på vilket sätt vi ska prioritera stadens utbyggnad och hur vi vill arbeta med bostadsförsörjningen. Programmet beskriver också hur vi ska arbeta med att anvisa mark. Genom att ha tydliga prioriteringar och viljeinriktningar skapar vi en transparent, hållbar och inkluderande utbyggnad av Helsingborg

Livskvalitetsprogrammet	<p>Livskvalitetsprogrammet är ett styrdokument för hälsa och miljö, och gäller för perioden 2016–2024. Programmet antogs 2016 och utgår till stor del ifrån Stadsplan 2017. Programmet består av fem viljeinriktningar:</p> <ul style="list-style-type: none"> •Varmt välkommande •Allas delaktighet •Livslång aktivitet •Värdefulla samband •Långsiktigt ansvarstagande <p>Programmet är ett stöd till nämnder och styrelser, och ska arbetas in i förvaltningars och bolags verksamhetsplaner utifrån deras uppdrag.</p>

Resultat av workshops

Utifrån från syftet med workshopen 1 att i samverkan med kommuner identifiera och utvärdera organiseringen av strategier inom samhällsplanering för en hållbar energiomställning mot ett gemensamt nuläge kring samordning för styrning och organisering av hållbar energiomställning, (med fokus på mål, strategier och samverkan). Med utgångspunkten att kommuner famlar efter en tydlig målbild (vision, strategi) för hållbar samhällsplanering. Var kommunen vill vara i framtiden. Syftet med workshop 2 att i samverkan med kommuner konkretisera idéer för förbättringar av samordning av strategier för styrning och organisering för en hållbar energiomställning.

Vi har valt att dela upp resultatdelen från de två workshopserierna utifrån de två kommunerna, eftersom de skiljer sig åt något.

Skellefteå

För att få en gemensam bild gjordes följande sammanställning:

Vi	kommunkoncernen, inkl kommunala bolagen, vissa funktioner finns, embryo finns i Susitainability Skellefteå, “vi” finns inom träbyggnadsstrategin - delegation
Samordna	motorn/katalysatorn, pl-roll, lite olika för olika kluster/strategier , växla upp - inte smådutta
Öka effektiviteten	att de ska användas, veta att de finns, nå resultat- output, att alla tar sitt ansvar - jobbar smart tillsammans, delar

	upp jobbet klokt och resursmässigt, innehåll, och finansiering
Strategier	riktning med tydliga mål, syfte och mål till aktiviteter i handlingsplan, uttrycks i olika ord, tex program, olikheter finns i olika delar av verksamheten - en tydlig styrning - ekonomi och verksamhetsstyrning, dock bra på att kommunicera mellan oss
vår gemensamma Energivision	Energiplanen - förslag till ny energiplan ligger på bordet, utgår från nationella målen att klara dem, ska ut på remiss
fossilfria 2030 genom egen produktion i kommunorg inkl bolag	självförsörjande, 2003-2004 producerar förnybart till det vi använder, energiproduktion som kommunen råder över är fossilfritt 2030 Många externa aktörer behöver bidra - genom Viable Cities/klimatkontrakt

Målbilden för den gemensamma visionen i Skellefteå är att bli fossilfria till 2030, här poängterades det att det gäller den egen produktion. Det vill säga det kommunen anser sig vara rådig över. Det övergripande målet är att växa från cirka 72 000 till 80 000 invånare fram till år 2030.

Skellefteå beräknar att staden kommer att expandera kraftigt i samband med etableringen av batterifabriken NorthVolt och de 5,000–6,000 nya arbetstillfällen som detta beräknas innebära. Workshopdeltagarna beskriver detta som att de förväntas ställa om under expansion. Vissa menade dock att detta är omöjligt men att t ex klimatpåverkan globalt kommer att minska till följd av vad som sker i Skellefteå även om det kommer att innebära lokal påverkan. För NorthVolts nya anläggning är idén att deras leveranser ska komma med fartyg till Skellefteå och lossas med elektrifierad hamnteknik, och gå på elektrifierade lastbilar till sajt. NorthVolt, Scania, Skellefteå kommun och Trafikverket är involverade i det senare.

I workshop 1 framkom att Hållbara och varierande livsmiljöer ingår som ett strategiområde i Skellefteås utvecklingsstrategi Skellefteå 2030 Hållbar plats för en bättre vardag - ny vision, förslag ht 2021, där hållbarheten kommer förstärkas, ta ansvar för framtida generation, växa locka hit nya invånare. Med målet utformat för nästa generation framhålls att Skellefteå ska ta ansvar för att utveckla hållbara livsmiljöer som blir bättre för varje kommande generation. Det finns många olika strategier och policydokument (se förteckning av dokumentanalys nedan). Intern inventering är på gång för att samla alla strategier för sammanställning med ambitionen att minska antalet. Det är nu problem med samordning av alla olika typer av planeringsverktyg. Det har inte funnits en tydlig

gemensam vision, den tidigare gemensamma visionen som fanns i energiplanen har inte kommunicerats. Det går inte heller att minska eftersom vissa planeringsdokument är lagstadgade. Skellefteå har sedan 2015 med deras utvecklingsstrategi försökt att samordna och har en mer tydlig vision. Det visade sig också att det vara svårt att använda vissa planeringsverktyg i praktiken. Skellefteå kommun arbetar med att föra en dialog med ex byggherrar och har veckomöten för att förmedla kommunens ståndpunkt. Finns olika bilder om framtiden, och hur Skellefteå kommun ska arbeta och det finns en svårighet i att få med alla kommunala bolag och de externa aktörerna. En viktig del är att kommunicera handlingar.

Träbyggnation är ett starkt signum för Skellefteå och de har ett för Sverige unikt kluster, de nätverkar nationellt och internationellt i frågan, och lobbar för att andra kommuner ska bygga mer i trä. Men de uppmärksammar att de inte får favorisera och utesluta från kommunen. Träbyggnadsstrategin har ju varit ett sätt att marknadsföra kommunen utåt. Kulturhuset, som byggdes i trä och invigdes 2021 är ett landmärke för staden, och visar både på hur anbud för byggnaden ”andades trä” utan att det vara ett specifikt tävlingskrav, samt på samverkan med det kommunala energibolaget SkellefteåKraft som utvecklat klimatet i huset. När ett träbyggnationsprogram tas fram ska det synkas med andra kommunala strategier. Exemplet visar på kreativa sätt att styra inom kommunens lagrum, och visa varåt man vill genom instruktioner vid upphandling och dialog med byggaktörer. Kommunen äger nästan 100% i form av flygplats, hamn, bostadsbolag, industrihusbolag, bussbolag, bredbandsbolag och elbolag, hela kittet, då finns en unik möjlighet för oss att hitta samordningslösningar.

Helsingborg:

För att få en gemensam bild gjordes följande sammanställning:

Vi	Koncernen, förvaltningarna och bolagen (men i ett sammanhang nationellt, internationellt), i samverkan med parter som är delaktiga för att nå effekterna, tex transportsektorn, samt i slutändan medborgare och politiker/nämnder
Samordna	jobbar tillsammans på ett medvetet sätt, tar del av olika perspektiv - och har samma mål, skapa hängrännor
Öka effektiviteten	omställningen går för långsamt - konkreta sätt att nå framåt, lösningarna - fortare, stretcha målen, genomförbarhet, inte gå för det nödvändiga utan för det möjliga, rätt saker i rätt tid, kort och lång sikt, med effektivitet skapar vi marginal framåt

Strategier	program =mer strategiinriktade - som ger inriktningar och planer=specifika åtgärder), samlad beskrivning av HUR:et vi når mål, styrning
gemensam vision	Helsingborg 2035, skapande, pulserande, gemensamma, globalt balanserade med beskrivningar 6 övergripande mål kopplat till vision ambitioner i stället för mål
Hållbar energiomställning	Nettonollutsläpp och resursanvändning i balans - inte göra av mer resurser än vad jordklotet ger Energiplanen innehåller ställningstaganden
Nettonollutsläpp 2035	en del i stadens vision kring balanserade och globala

Målbilden som Helsingborg har är Vision Helsingborg 2035 och den säger att Helsingborg år 2035 ska vara en *skapande, pulserande, gemensam, global och balanserad* stad för både människor och företag. Staden ska vara spännande, attraktiv och hållbar. "För att nå vår vision behöver vi veta vilka risker, möjligheter och hot som vi möter längs vägen. Detta gör vi genom att varje år ta fram en trend- och omvärldsanalys." Av workshopsdeltagarna framhölls Visionen ska vara "polstjärna att navigera efter", där Klimat och energiplan innehåller målet med att vara nettonollutsläpp 2035. Just sker ett granskningsförfarande av ÖP 2021 + Granskningsförslag ÖP 2021 (med utvecklingsinriktning) och där är prognosen om att vara 190 000 invånare med. Viktigt strategidokument som tas upp är Stadsplan 2017. Det pågår ett arbete med att samordna viktiga dokumenten, t ex ÖP 2021 inordnas/samordnas med Visionen 2035. Diskussionen om att styra genom kommunala bolagen tas upp som centralt. Det är också viktigt att prata om genomförbarhet (verkstad, inte bara identifiera mål). Det finns en spänning mellan (vaga) visioner med tolkningsutrymme och tydliga detaljer/mål, "stretch" i formuleringarna. I Helsingborg finns en styrgrupp och en samordningsgrupp, som ska möjliggöra effektivitet, innovation i sätt att organisera sig. Att våga ta risker och misslyckas. De diskuterades också om hur Helsingborg kan bli en resilient kommun som har förmågan att anpassa sig efter omvärlden.

De prioriterade utvecklingsområdena eller deras målbilder är följande:

- Hur får man bra dialog kring upphandling, t ex uppföra bostäder med klimatkrav (Helsingborgsbostäder och klimatkrav)
- Hantera oförutsägbarhet

- Styrdokument som måste finnas, men "inte bara göra vad som är krav utan vad som är möjligt"
- Visionen Helsingborg 2035 som paraply
- Lyckas bli *skapande, pulserande, gemensam, global och balanserad* stad samtidigt som nettonollvisionen uppnås?
- Identifiera mål-/intressekonflikter

Utifrån de båda workshopserierna i Helsingborg och Skellefteå kan vi sammanfatta resultatet i följande tabell.

Likheter i svenska kommuner	Staten minskat handlingsutrymme att ställa krav, EU beslutar om riktlinjer	Samma krav på sig att uppfylla omställning oavsett förutsättningar	Styr genom dialog, morot istället för piska, tävlingar	Målkonflikter kring hållbarhet
	inte bara leverera tjänster och uppfylla behov, utan även försöka påverka beteende (förskjutning inom off.förvaltning)			
Likheter Skellefteå och Helsingborg WS 2021	Urbanisering och befolkningstillväxt, expansion, ännu starkare tryck i Skellefteå, omvärldsbevakning	Samverkar med näringsliv, bolag, regionsöverskridande (governance)	Fokus på innovation, agila arbetssätt, testbeds. tolka lagrummet innovativt (t ex Växjö om upphandling)	Samordna dokument mot överordnad vision (policy coherence)
	Skiljer sig från små och/eller resurssvaga kommuner (vår enkät – ”vi kan inte för vi är liten kommun”), bidra till attraktivitet	Funderingar kring hur visioner och strategier formuleras (med stretch)	Tillitsstyrning istf detaljstyr	
Specifikt, eller mer tydligt i Hbg	Eleffektplan och hantera elektrifiering, hantera oförutsägbarhet, hantera risk och skapa resiliens/beredskap	Brännpunkterna och årlig uppföljning med omvärldsbevakning	Ekologiskt fotavtryck och arbete med resurser	Tydlig kommunikation
	Fylla ”balanserad” med innehåll skulle kunna bidra till att visa exempel			

på handlingsberedskap
för målkonflikter

Diskussion

Utifrån bakgrunden om att städer och regioner anses ha en viktig roll att spela för att minska energianvändningen och på så sätt bli mer energieffektiva har det här projektet tagit sig an att förbättra den kapaciteten. För det krävs en integrering av urban och regional planeringspraktik och främja hållbara socio-tekniska förändringar på ett mer pro-aktivt sätt. Genom att studera planerarens roll för att främja ett mer hållbart energisamhälle och de planeringsverktyg, rutiner och strategier som planerare använder kan vi minska energianvändningen i städer och regioner.

Det har visat sig att samordning av planeringsverktyg och strategier har en stor betydelse för hur energiinnovationer kan tas in i samhällsplaneringen. Där planeraren själv inte ser sin roll som helt självklar. Många planerare menar att det är en otydlig ansvarsfördelning och att de inte har mandat att prioritera. Det finns ofta ingen tydlig kommunikation mellan tjänstemännen som arbetar som planerare och de folkvalda politikerna i kommunen. Det gör att planerare känner en viss villrådighet och har svårt att prioritera. De efterfrågar en tydlighet och möjlighet att agera efter deras expertis. Där kunskapen och expertisen ofta anses finnas i kommunen men förmågan att realisera dem möter svårigheter. De planeringsverktyg och strategier som finns idag behöver därmed samordnas. Flera av de kommuner som arbetar pro-aktivt med hållbar samhällsplanering inser behovet av att se över planeringsverktyg och strategier men saknar ofta mandat för att ta beslut. Här har kommunala politiker och tjänstemän ett stort ansvar. Projektets resultat visar på att de kommunala politikernas roll för strategisk samhällsplanering ofta glöms bort. Det finns idag inte en tydlig dialog mellan planerare och politiker.

Det finns många olika planeringsverktyg och strategier och planerarna vet därför inte hur de ska prioritera mellan dem. Det gör att de ofta använder en strategi som de kanske själva utformat och de andra glöms bort. Många av de planeringsverktyg som finns idag är mer eller mindre lika i svenska kommuner men hur de används skiljer sig åt. Det är såklart att göra med att många är lagstadgade riktlinjer. Det är också att göra med resurser, det är en stor skillnad vad gäller resurser i stora och små kommuner. Där mindre kommuner inte kan ha en lika proaktiv planering på grund av resursfördelningen, det vill säga strategisk samhällsplanering. Flera mindre kommuner menar också att det inte är på deras agenda. Det här vore intressant att studera vidare och få en förståelse för.

När det gäller nya teknologiers intåg i planeringen så har det visat sig att kommuner agerar på olika sätt. Kommuner har börjat planera för olika typer av elektrifiering inom transport och infrastruktur, där laddstationer har varit

prioriterade. Men där automatisering av transporter inte är på kommuners agenda. Det har förklarats med otydligheten i lagstiftningen. Projektet visar också att det framförallt är vid nybyggen som energiinnovationer tas in i planeringen och därmed finns en ökad risk till likriktighet. Resultatet visar också att planerare anser sig inte ha den expertiskunskap som krävs för att ta in teknologiska förändringar i samhället. Där ansvarsfrågan ofta är svår att greppa med olika avdelningars ansvarsfördelning och där miljö- och teknikfrågan oftast inte samordnas.

Utifrån diskussion om olika planeringsideal som står för framtidens städer har 15-minuters staden kommit att bli mer och mer central och flera kommuner tar upp det som exempel. De svenska modellerna för stadsplanering med Hammarby sjöstad och även Vallastaden är båda modeller som står för olika trender. Det är tydligt att dessa modeller är något som planerare förhåller sig till. Där vet vi ännu inte vad konsekvenserna blir och det är något som behöver studeras vidare. Vi vet idag vad olika planeringsideal historiskt har fått för konsekvenser, där funktionalistiska planeringsideal exempelvis beskylls för den segregation vi haft problem med i städer. Därför går det inte att frångå vikten av att förstå konsekvenserna av olika ideal. Där finns en farhåga i att planera för likgiltigt.

Ett resultat är också att genusaspekterna i planering har visat sig vara frånvarande. Planerare pekar ofta på barnperspektivet och det lagstiftning som kommit kring det. Ofta hamnar fråga om genusaspekter kring planering vid kollektivtrafik samt cykel- och gångtrafiken. Det finns inte en tydlig strategi för genusperspektivet i kommunerna som vi studerat.

En viktig slutsats är att kommuner vill prioritera hållbar energiomställning inom samhällsplanering men det råder oklarheter kring hur det ska göras, där prioritering är det svåraste. Ofta ställs planeraren inför olika val där en prioritering behöver göras och där upplever planerare själva att de inte vet hur de ska prioritera. Det får såklart konsekvenser för samhället i stort. Därför blir resultatet om att det krävs en samordning inte bara av planeringsverktyg, rutiner och strategier utan också en förståelse av de prioriteringar som görs. Det på sikt leder till en minskad energianvändning och energieffektivisering i städer och regioner.

Projektet föreslår därför att mer kunskap behövs om planerarens möjlighet att förstå konsekvenserna av val och prioriteringar. Det behövs också tydligare riktlinjer kring vilka mål, visioner och strategier. Det krävs mod och vilja hos både tjänstemän och politiker att våga planera för en hållbar energiomställning.

Publikationslista

Artiklar:

Title: Planning education and the transformative capacity for climate-neutral cities

Journal (yet to be submitted): Journal of Planning Education and Research
(<https://journals.sagepub.com/home/jpe>)

Mohsen Farhangi, Dick Magnusson, Harald Rohrer, Karin Skill, Kristina Trygg

The article addresses the challenges for enhancing the transformative capacities of planning organizations i.e. municipalities and transformative capabilities of planners through planning education. By studying the planning practices at Swedish municipalities, this paper analyzes the role of planners in leading or engaging in transition towards climate neutral cities. The research questions that were identified in this research project and have been addressed in this article are: How can cities and regions better manage technological change through strategic urban and regional planning? How can planning practices and tools be improved to manage socio-technical energy innovations from a long-term perspective? The result of the paper showed that planning practices and planning education are interrelated. Planning education can deliver capacities that planning organizations need for managing technological changes and sustainability transition. But as educating planners with a new set of competences and knowledge require change in educational activities, planning organization have an important role in defining their demands for planner with these new capabilities. The paper concludes that bridging the gap between planning profession and education at Swedish municipalities and universities through setting mutual goals and facilitation of dialogues around bilateral expectations can contribute to development of transformative capacities for managing social-technical changes in sustainability transition of cities.

Title: Strategic spatial planning for sustainable development – Swedish planners' institutional capacity

Journal: *European Planning Studies* (under review, forthcoming 2021)

Kristina Trygg & Hilda Wenander

Abstract:

This paper advocates the need for strategic spatial planning practices to cope with the crises of climate change that confront cities and regions today. Planners face sustainability challenges regarding their ability to plan for the cities of tomorrow. The aim of this paper is to analyse how institutional conditions can enable the planners' strategic spatial planning for sustainable development in Swedish municipalities. We will use institutional capacity as a theoretical framework to understand how the planners use planning instruments when planning for sustainable development. Our empirical research builds on four Swedish municipalities where we have set out to explore knowledge resources, relational resources and mobilisation capacity for analysing planners' use of planning instruments for sustainable development. Our results indicate that the institutional capacity in the municipalities does not enable the planners to strive for sustainable development. Planners in Swedish municipalities have many ideas, visions and initiatives for sustainable development, but are often not informed of the political agenda or how to prioritise. For achieve strategic spatial planning, the planners will need a more clear political will and mandate to act and prioritise.

Title: Does one size fit all? Framing of action space for sustainability transition among planners in different Swedish municipalities

Journal (yet to be submitted): Technological Forecasting and Social Change.
Skill, Karin, Mohsen Farhangi and Kristina Trygg

Abstract

In this paper we analyze the perceived action space specified as institutional barriers and enablers for sustainability transition among planners in Swedish municipalities. The empirical material is a survey sent to all Swedish municipalities with questions about planning practices regarding sustainable transition, digitalization, and new technologies, as well as policies and collaborations. Representatives from 103 municipalities responded the survey. We recognize that Swedish municipalities have the same responsibilities and competences, but very different preconditions regarding resources, number of inhabitants, location, and demographic composition, among others that influence the action space of the planners. The municipalities are categorized in line with nine types. We address patterns in the way planners in municipalities of specific characteristics responded to the survey about sustainable transition and show statistically significant relations to being part of networks like “climate initiative municipalities”. We explore patterns in the way the respondents from municipalities of different characters frame their possibilities and responsibilities to plan for energy transition and radical change, and how being small is described as a reason for perceiving great challenges to get involved in sustainable transition.

Vår analys i detta artikelmanus av enkäten som genomfördes inom projektet relaterar till det övergripande syftet om att skapa kunskap för att bättre utnyttja institutioner och praktiker inom urban och regional planering för en hållbar energiomställning i svenska städer och regioner för att uppnå de svenska klimat- och miljömålen, genom att undersöka hur planerare i olika typer av svenska kommuner uppfattar sitt handlingsutrymme att implementera de nationella målen. Specifikt relaterar den till projektets delmål om att identifiera förmågan av urban och regional planering i socioteknisk hållbar förändring, och identifiera tillkortakommanden i dagens praktiker; samt att kartlägga aktuella praktiker och strategier.

Andra publikationer:

Handbok/rapport – kommer att publiceras under 2021.

Referenser, källor

Albrechts, L. (2006). Bridge the Gap: From Spatial Planning to Strategic Projects [Article]. *European Planning Studies*, 14(10), 1487-1500.
<https://doi.org/10.1080/09654310600852464>

- Alford, J., & Head, B. W. (2017). Wicked and less wicked problems: A typology and a contingency framework [Article]. *Policy and Society*, 36(3), 397-413. <https://doi.org/10.1080/14494035.2017.1361634>
- Alfredsson, B., & Wiman, J. (1997). Planning in Sweden. In C. G. Guinchard (Ed.), *Swedish Planning Towards Sustainable Development*. Westlund 6 Söner.
- Bibri, S. E., Krogstie, J., & Kärrholm, M. (2020). Compact city planning and development: Emerging practices and strategies for achieving the goals of sustainability [Article]. *Developments in the Built Environment*, 4. <https://doi.org/10.1016/j.dibe.2020.100021>
- Björk, C., Reppen, L., & Nordling, L. (2012). *Så byggdes staden : [stadsbyggnad, arkitektur, husbyggnad]* [Non-fiction]. Stockholm : Svensk byggtjänst, 2012
3., uppdaterade och utök. uppl.
<https://login.e.bibl.liu.se/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=cat00115a&AN=lkp.663144&site=eds-live>
- Fredricsson, C., & Smas, L. (2015). Nordregio News 2 2015: Tensions in Nordic urban planning [text].
<https://login.e.bibl.liu.se/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,uid&db=edsbas&AN=edsbas.9B00371&lang=sv&site=eds-live&scope=site>
- Healey, P. (2007). *Urban Complexity and Spatial Strategies - Towards a relational planning for our times*. Routledge.
- Högström, J., Balfors, B., & Hammer, M. (2018). Planning for sustainability in expansive metropolitan regions: exploring practices and planners' expectations in Stockholm, Sweden [Article]. *European Planning Studies*, 26(3), 439-457. <https://doi.org/10.1080/09654313.2017.1391751>
- Lang, U. (2014). Cultivating the sustainable city: urban agriculture policies and gardening projects in Minneapolis, Minnesota. *Urban Geography*, 35(4), 477-485.
- Plan och Bygglagen, (2010:900).
- En samlad politik för klimatet - klimatpolitisk handlingsplan, (2019).
- Zimmerman, J. (2001). The 'Nature' of Urbanism on the New Urbanist Frontier: Sustainable Development, or Defense of the Suburban Dream? [Periodical]. *Urban Georaphy*, 22(3), 249-267.
<https://login.e.bibl.liu.se/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,uid&db=edsbl&AN=RN102742072&lang=sv&site=eds-live&scope=site>

Kommunala plandokument

Helsingborg

Det robusta Helsingborg (2020) Helsingborgs stad, Öresundskraft.

Helsingborg Stad (2013)

Tjänsteskrivelse. Uppdrag att ta fram en eleffektplan för att säkra eleffektbehovet i Helsingborg, Dnr 00447/2020

Helsingborg stad (2014). Grönstrukturprogram. Hämtat från:
<https://styrning.helsingborg.se/sa-styrs-helsingborg/styrdokument/program/>

Helsingborg Stad (2014). Trafikprogram för Helsingborg. Hämtad från:
[file:///C:/Users/nikst17/Downloads/Trafikprogram_Helsingborg_140521_ny_low%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/nikst17/Downloads/Trafikprogram_Helsingborg_140521_ny_low%20(1).pdf) den 16 maj 2021.

Helsingborgs Stad (2015). Elbilsstrategi. Hämtad från
[file:///C:/Users/nikst17/Downloads/Elbilsstrategi-Helsingborgs-stad-2015-09-24%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/nikst17/Downloads/Elbilsstrategi-Helsingborgs-stad-2015-09-24%20(1).pdf) den 17 maj 2021.

Helsingborg Stad (2016). Helsingborgs Livskvalitetsprogram Styrdokument för folkhälsa och miljö. Hämtad från: <file:///C:/Users/nikst17/Downloads/Antaget-Livskvalitetsprogram.pdf> den 17 maj 2021.

Helsingborg Stad (2017). Cykelplan 2017–2023. Hämtad från:
[file:///C:/Users/nikst17/Downloads/cykelplan-2017%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/nikst17/Downloads/cykelplan-2017%20(1).pdf) den 16 maj 2021.

Helsingborg Stad (2017). Stadsplan 2017. Hämtad från:
<https://kartor.helsingborg.se/stadsplan/src/index.html?appid=8d8be12f83ee43408e834ceab5634b67> den 17 maj 2021.

Helsingborg Stad (2017). Trafikplan. Hämtad från:
<https://helsingborg.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=617c882218a34335a889c3d160270c5d> den 12 maj 2021.

Helsingborg Stad (2018). Handlingsplan för att främja delningsekonomi och cirkulär ekonomi i Helsingborg 2020–2024. Hämtad från:
[file:///C:/Users/nikst17/Downloads/handlingsplan-cirkular-ekonomi%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/nikst17/Downloads/handlingsplan-cirkular-ekonomi%20(1).pdf) den 17 maj 2021.

Helsingborg Stad (2018). Klimat- och energiplan för Helsingborg 2018–2024. Hämtad från: [file:///C:/Users/nikst17/Downloads/handlingsplan-cirkular-ekonomi%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/nikst17/Downloads/handlingsplan-cirkular-ekonomi%20(1).pdf) den 17 maj 2021.

NSR (2019). Regional avfallsplan 2020–2024. Hämtad från:
file:///C:/Users/nikst17/Downloads/nsr_regional_avfallsplan-ink-alla-bilagor-sl.pdf den 17 maj 2021.

Naturvårdsverket 2018 <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhället/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Klimat/Sveriges-klimatlag-och-klimatpolitiska-ramverk/>

Helsingborg Stad (2019). Mark- och boendeprogrammet. Hämtat från:
<https://styrning.helsingborg.se/sa-styrs-helsingborg/styrdokument/program/> den 17 maj 2021.

Skellefteå:

Utvecklingsstrategin Skellefteå 2030 (2015) Hämtat från:

<https://skelleftea.se/2030/startside/> maj 2021

Riktlinjer för hållbart byggande (2018). Hämtat från:

<https://skelleftea.se/invanare/startside/bo-trafik-och-miljo/samhallsutveckling-och-hallbarhet/hallbarhet-och-klimat/hallbart-byggande> Februari 2021

Träbyggnadsstrategin (2014) Hämtad från: https://www.trastad.se/wp-content/uploads/2019/05/strategi_skelleftea.pdf Feb 2021

Februari 2021

Energiplan (2004) Hämtad från:

https://mycovenant.eumayors.eu/docs/document/5170_1382707900.pdf

Februari 2021

Miljö och klimatprogrammet

Dagvattenstrategin, del 1 och 2 (2014, reviderad 2019) Hämtad del 1:

<https://docplayer.se/114871201-Dagvattenstrategi-del-1-strategi-for-hantering-av-dagvatten-i-skelleftea-kommun-antagen-reviderad.html> Februari 2021

Hämtad del 2:

https://skelleftea.se/download/18.21a2aa941784b0229b718ead/1618487921755/Dagvattenstrategi_Skelleftea_kommun_Del2.pdf%20Februari%202021 Februari 2021

Översiktsplanen (1991) Hämtad:

<https://skelleftea.se/download/18.5f8cc396177db5159bd3ccc2/1616068304547/ÖP%2091-planhandling.pdf> Februari 2021

Fördjupad översiktsplan centrala stad (2016) Hämtad:

<https://skelleftea.se/invanare/startside/bo-trafik-och-miljo/oversiktsplaner-och-detaljplaner/oversiktsplaner> Februari 2021

Skelleftedalen, 2030, fördjupad översiktsplan för Skellefteå kommun (2020)

Hämtad. <https://skelleftea.se/invanare/startside/bo-trafik-och-miljo/oversiktsplaner-och-detaljplaner/oversiktsplaner/fordjupad-oversiktsplan-skelleftedalen/skelleftedalen-2040> Maj 2021

Trafikprogram inriktningsplanering – bidrag FÖP Skelleftedalen (2020) Hämtat:

https://skelleftea.se/download/18.46061409177d7ef93035eb55/1616048759311/Trafikprogram_200128_tillganglig.pdf Maj 2021

Trafikplan – åtgärdsplanering för Skelleftedalen 2020-2030 (2020): Hämtad:

https://skelleftea.se/download/18.3efc7ab1177db3efbe41b5c0/1615233385057/Trafikplan_Skelleftedalen_2020_Lagakraft.pdf Februari 2021

Vindkraft – tematiskt tillägg till översiktsplanen (2014) Hämtad:

<https://skelleftea.se/invanare/startside/bo-trafik-och-miljo/oversiktsplaner-och-detaljplaner/oversiktsplaner/vindkraftverk> Februari 2021

Skellefteå kommuns hållbarhetsprogram 2030 (2018) Hämtad:

<https://skelleftea.se/invanare/startside/bo-trafik-och-miljo/oversiktsplaner-och-detaljplaner/oversiktsplaner/vindkraftverk> Februari 2021

Miljöprogram (2006)

Åtgärdsprogram för renare stadsluft (2009)

Riktlinjer för parkering (2019)

Förutsättningar för parkering (2018)

Cykelplan (2011) Hämtad <https://skelleftea.se/invanare/startside/bo-trafik-och-miljo/resor-och-transporter/cykla/cykelplan> Februari 2021

Hastighetsplan (2016)

Översiktlig översvämningsskartering längs Skellefteälven (2006)

Översiktlig klimat- och sårbarhetsanalys – Naturolyckor (Länsstyrelsen Västerbotten) (2011)

Rapporter:

Trafiksystem (Tyréns) (2015)

Trafiksystemlösningar för centrala Skellefteå (Trivector) (2015) samt (Iterio) (2015)

Bilagor

1. Administrativ bilaga